

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Jan Mrnuščík

Aktuální otázky otcovství

Diplomová práce

Olomouc 2017

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Aktuální otázky otcovství vypracoval samostatně a citoval všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 30. 6. 2017

.....

Jan Mrnušík

Rád bych poděkoval vedoucí práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za odborné vedení práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Otcovství obecně	9
1.1 Historický vývoj.....	9
1.2 Otcovství obecně.....	10
1.3 Biologické, sociální a právní otcovství	11
1.4 Sřtět biologického, sociálního a právního otcovství	11
2 Aktuální otázky urřování otcovství	13
2.1 Domněnky urřování otcovství.....	13
2.1.1 Prvá domněnka svědřící manželu matky	13
2.1.2 Konverze prvé domněnky v druhou domněnku v rámci soudního řízení	14
2.1.3 Druhá domněnka otcovství.....	15
2.1.4 Třetí domněnka otcovství.....	16
2.2 Urřování otcovství ve světle judikatury	18
2.2.1 Shoda právního, biologického a sociálního rodiřovství.....	18
2.2.2 Biologický vs. právní otec ve světle judikatury Ústavního soudu	19
3 Popírání otcovství v aktuálním kontextu	22
3.1 Obecně k popírání.....	22
3.2 Popírání prvé domněnky	22
3.3 Popírání otcovství urřeného souhlasným prohlášením	24
3.4 Zahájení řízení o popřením otcovství urřeného souhlasným prohlášením z moci úřední	25
3.5 Prominutí zmeškání popěrné lhůty.....	26
4 Procesní aspekty urřování a popírání otcovství	29
4.1 Urřením otcovství souhlasným prohlášením rodiřů	30
4.1.1 Urřením otcovství k dítěti neprovdané matky	30

4.1.2	Určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné	32
4.1.3	Určení otcovství soudem	33
4.2	Prominutí zmeškání popěrné lhůty.....	36
4.3	Zahájení řízení o popření otcovství z moci úřední.....	39
Závěr	41
Seznam použitých zdrojů	43
Shrnutí	46
Klíčová slova	46
Summary	46
Key words	46

Seznam použitých zkratk

- ABGB** Rakouský obecný zákoník občanský z roku 1811 (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie)
- ESLP** Evropský soud pro lidská práva
- Listina** Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějšího ústavního zákona
- OSŘ** Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- OZ** Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- POP** Pokyn obecné povahy Nejvyšší státní zástupkyně č. 3/2008 ze dne 10. března 2008, kterým se zrušuje pokyn obecné povahy poř. č. 6/2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 91/1998 Sb., první domněnka otcovství určené (dle § 776 OZ) narozením dítěte v manželství
- Úmluva** Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění Protokolů č. 11 a 14
- ÚPrDt** Sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte
- Ústava** Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů
- ZOR** Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- ZŘS** Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Předkládaná diplomová práce pojednává o aktuálních otázkách otcovství. Daná problematika tedy převážně dopadá na účinnou právní úpravu, její posun oproti minulé právní úpravě a úvahy *de lege ferenda*. Vývoji a historickému kontextu je věnován jen minimální prostor, který je ovšem nezbytný pro pochopení a vstup do dané problematiky. Institut otcovství totiž existuje od počátku reprodukce lidí a provází lidstvo celými dějinami, tak jako jej bude provázet i v budoucnu. Dotýká se celé společnosti, neboť každý člověk má svého otce, kterého v lepším případě zná nebo v horším nikdy nepoznal. Právě zde se nabízí mnoho nejasností a otázek. I samotný termín „otec“ není tak jasný, jak se na první pohled může jevit. Je pravým otcem muž, který dítě zplodil, nebo muž, který ho po léta vychovával? Anebo je „správným otcem“ muž, který je za otce označen v rodném listě? Mají k dítěti stejná práva a povinnosti? Co když otec, který dítě vychovává, ono dítě nezplodil?

Institut otcovství prošel během posledních let výraznými změnami, nejen z hlediska právní úpravy či z pohledu judikatury. V čase se mění i společenský pohled na otcovství. Zvládá ale zákonodárce dostatečně na společenský a vědecký vývoj reagovat? Diplomová práce klade svůj největší důraz na poměrování právního (matrikového) otcovství s otcovstvím biologickým a sociálním ve světle účinné právní úpravy. Práce se zaměřuje na otcovství jako celek s akcentem na komparaci biologického, sociálního a právního otcovství. Mapuje právní úpravu otcovství, přesněji řečeno otázky právního otcovství. Stěžejní obsah otcovství leží v jeho určování a popírání. Jaké jsou možnosti biologického a sociálního otce zvrátit nepříznivě určené právní otcovství, a naopak jak se může muž, který je přesvědčen o svém biologickém poutu k dítěti, efektivně domáhat svých práv?

Cílem této práce je seznámení čtenářů s institutem otcovství a jeho složitostí a v neposlední řadě citlivostí. Hlavní důraz je kladen na rozbor nové právní úpravy obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Jako hlavní metoda zpracování diplomové práce je zvolena analýza včetně gramatického a teleologického výkladu právních norem.

Diplomová práce se skládá ze čtyř kapitol, které se však vzájemně prolínají, navazují na sebe a doplňují se.

První kapitola je věnována institutu otcovství obecně, jeho vývoji a vymezení základních institutů, které se prolínají celou problematikou otcovství.

Druhá a třetí kapitola je zaměřena na určování a popírání právního otcovství z hmotněprávního hlediska s důrazem na komparaci s ostatními druhy otcovství. Druhá kapitola

komplexně popisuje tři zákonné domněnky otcovství. Třetí kapitola mapuje popírání institutu otcovství.

Čtvrtá kapitola navazuje na předešlé kapitoly o určení a popření otcovství procesní úpravou, přesněji řečeno úpravou řízení, ve kterých se otcovství určuje nebo popírá. Do jisté míry je patrné, že procesní úprava se výrazně prolíná s hmotněprávní úpravou, neboť zde jsou provázány v nejvyšší míře.

1 Otcovství obecně

V úvodu první kapitoly je nastíněn historický vývoj právní problematiky a obecný rámec s osvětlením základních pojmů, ať už určitých pojmů nebo i souvislostí z teoretického hlediska. Ke komplexnímu rozboru a pochopení předmětné problematiky, jež prvotně cílí na aktuální souvislosti a současnost, je nezbytné, aby byl uveden i stručný historický vývoj a teorie, která se dané problematiky dotýká, proto v úvodu práce obsahuje stručné nastínění vývoje otcovství a institutů, které jsou s otcovstvím spojeny, a je potřeba je vyložit společně. Na to navazuje teorie pojmosloví a obecně institutů, které jsou stěžejní pro tuto práci.

1.1 Historický vývoj

Rodinné právo, do něhož spadá i institut otcovství, nepatří k nejmladším odvětvím, ba naopak se vyvíjel v různých podobách již od úsvitu dějin lidstva. Zde je za potřebí zmínit například úpravu římského práva, jež přiřkla otcům absolutní moc nad dětmi.¹ Otec disponoval právy jako například dítě prodat nebo dokonce i zabít. Naproti tomu *pater familias*² nedisponoval pouze oprávněními, ale i povinnostmi. Mezi povinnosti patřilo mimo jiné i vyživovací povinnost, včetně povinnosti se o dítě řádně starat.³

Od prvotních úprav předmětné problematiky je potřeba k přiblížení se pozastavit nad kodifikačními snahami spojenými s Obecným občanským zákoníkem rakouským Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB), který nabyl účinnosti v roce 1812.⁴

Tato úprava je stěžejní pro současnou právní úpravu rodinného práva, neboť na ni navazuje a z ní vychází. Totéž logicky platí i o pojetí institutu otcovství.

Materiální pojetí ABGB platilo pro rodinně právní konsekvence lidského života až do konce roku 1949. Zde je na místě zmínit vládní návrh Občanského zákoníku z roku 1937, který ale institut otcovství přebírá z ABGB.⁵ Tento vládní návrh však vzhledem k politické situaci nikdy nevešel v účinnost, nicméně je však i nadále zdrojem právní inspirace pro právní teorii i praxi jako pomůcka pro výklad i pochopení nejen institutu otcovství.

V blízké minulosti rodinně právní problematiku upravoval Zákon o rodině,⁶ který byl postaven na socialistických principech, jejichž optikou byl institut otcovství přejet z předešlého vývoje z ABGB. Tento zákon se v novelizované verzi dochoval i přes pád socialismu.

¹ tzv. patria potestas

² označení otce oprávněného z patria potestas

³ KADLECOVÁ, Marta a kol. *Vývoj českého soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 99.

⁴ KADLECOVÁ, Marta a kol. *Vývoj českého soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 109.

⁵ tamtéž

⁶ zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

V nově nastolené společnosti se však, i když mnohokrát novelizovaný, jevil jako zastaralý a vývojem společnosti překonaný. Proto byl s účinností Nového občanského zákoníku (OZ)⁷ ZOR zrušen. OZ nabyl účinnosti 1. 1. 2014.

Obecně lze však poznamenat, že v rámci rekodifikace rodinného práva je charakteristická spíše kontinuita než diskontinuita s předchozí právní úpravou obsaženou v ZOR.⁸

Úpravu rodinného práva nalezneme v části druhé.⁹ Změny, které OZ vyvolalo jsou v této části zahrnuté nejméně, a jak již bylo zmíněno, úprava zachovává vysokou historickou kontinuitu, dílčí změny povětšinou znamenají návrat institutů, jež byly vlivem politicko-sociální situace, odstraněny.¹⁰

1.2 Otcovství obecně

Ke správnému pochopení a porozumění předmětné problematiky je potřeba hned v úvodu této práce vymežit pojem otcovství.

Otcovství hraje v lidském životě velmi významnou roli. Vedle mateřství představuje základní statusový poměr, který je významný nejen při určování příbuzenství, ale i pro rodinný život vůbec. Prostřednictvím svých rodičů se dítě stává příbuzným zejména se svými prarodiči a sourozenci. Toto příbuzenství je významné pro celý právní řád.^{11,12} Jen na okraj je potřeba podotknout, že pojem „*otcovství*“ dalekosáhle přesahuje právo jako vědní obor, ale promítá se i do sociálních a psychologických vztahů, kdy sice určitá životní situace není spojena s žádným následkem v důsledku právních norem, ale z psychologického nebo sociálního hlediska může být pro život osob dotčených touto situací stěžejní. Například samotný fakt, že dojde k popření otcovství nebo k pochybnostem, zda je osoba považovaná za otce skutečným otcem, nebo i polemika nad oslovením „*otec*“, komu vlastně náleží. Je zřetelné, že je institut otcovství je velmi důležitý, ale na druhou stranu také velmi složitý, komplikovaný, a hlavně citlivý.

Česká právní úprava otcovství, založená na třech právních domněnkách, se v zásadě nikterak nevyomykala a nevyomyká z konceptu evropských zahraničních úprav. Tyto úpravy zakotvující zákonné domněnky otcovství byly ovšem konstruovány v dobách, kdy legitimita manželského dítěte byla velmi vysoce ceněna a kdy byly metody asistované reprodukce i paternitních testů

⁷ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁸ RADVANOVA, Senta. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 46

⁹ § 655 - § 975

¹⁰ *Kontinuita rodinného práva se současným stavem* [online]. Nový občanský zákoník, neznámo kdy [cit. 18. května 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/rodinne-pravo/koncepci-zmeny.html>>

¹¹ například dědické nebo trestní právo

¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 135

v plenkách.¹³ Tato koncepce pochází již ze starověkého Říma a kontinuálně navazuje na vývoj právní úpravy na našem území.¹⁴ Lze tedy obecně uzavřít, že vývoj institutu otcovství neprožil na našem území žádné razantnější změny a v historii nenastalo žádné markantnější vybočení nebo exces z tradiční úpravy předešlé.

1.3 Biologické, sociální a právní otcovství

V návaznosti na výše zmíněnou složitost otcovství je na místě rozvinout a popsat typy otcovství zmíněné v nadpise, které do celé problematiky vnášejí určitou složitost.

Biologickým otcem, jak již název napovídá, je otec, který dítě zplodil¹⁵. Sociálním otcem se nazývá otec, jenž reálně plní svoji rodičovskou odpovědnost vůči dítěti, lapidárně řečeno dítě fakticky vychovává. Právním resp. matrikovým otcem je označen muž, který je jako otec uveden v matrice.¹⁶ Již na první pohled je patrné, že nejideálnější je stav, kdy se biologický, sociální a právní otec shoduje v jedné osobě. Tento stav však nenastává vždy, a právě problematika, kdy se výše popsané typy otcovství neshodují v jedné osobě, je stěžejní pro tuto práci.

1.4 Střet biologického, sociálního a právního otcovství

Otázka, kterou si dlouhodobě klade právní teorie i praxe, spočívá v problému, zda právní otcovství musí nutně korespondovat s otcovstvím biologickým a sociálním. Zákon při odpovědi na tuto otázku dlouhou dobu mlčel, protože, jak již bylo zmíněno, otcovství, přesněji řečeno určování otcovství je založeno na kontinuitě s historií. Nicméně technologický vývoj zejména genetiky, ale i jiných vědeckých technologií, který byl učiněn v posledních desetiletích, zapříčinil do jisté míry zpochybnění tradiční koncepci určování otcovství. Tyto tendence vytvářely tlak na aktualizaci zavedených pravidel pro určování a popírání otcovství.¹⁷ Problematika určování otcovství totiž procházela a prochází změnami, které působí tlak na změny tradiční zákonné úpravy tak, aby byla v souladu s aktuálním vývojem. Dříve byla situace rozdílného biologického a právního otce spíše výjimkou, dnes již představuje běžný jev. Jako příklad lze uvést zvýšení úspěšnosti popřít otcovství díky vývoji v oblasti genetiky.¹⁸

Daná problematika bude detailněji rozebrána v navazujících kapitolách, věnovaných dílčím otázkám otcovství, ať už se bude jednat o určování a popírání otcovství nebo rodičovskou

¹³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 522

¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 135

¹⁵ jehož spermie se spojila s vajíčkem matky dítěte

¹⁶ k tomu viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.07.2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

¹⁷ ZEMANDLOVÁ, Anna. In ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 101

¹⁸ ZEMANDLOVÁ, Anna. In ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 106

odpovědnost a jiné. Zde bude vždy část, která bude popisovat problematiku střetu typů otcovství ve světle dílčích otázek otcovství.

2 Aktuální otázky určování otcovství

Jak již bylo napsáno výše, vývoj úpravy určování otcovství kontinuálně navazuje na římské právo. Zde konkrétně zásady *mater semper certa est, pater semper incertus est* a *pater vero is est, quem nuptiae demonstrant* stanovovaly, že otcem dítěte je zásadně manžel matky, neboť již ve starověkém Římě byla legitimita manželství vysoce ceněna a tehdejší doba logicky neumožňovala paternitní testy.¹⁹

2.1 Domněnky určování otcovství

2.1.1 Prvá domněnka svědčící manželce matky

Tato koncepce se kontinuálně zachovala až do dnešní úpravy první domněnky pro určení otcovství, kterou OZ obsahuje v § 766. Jedná se tedy o právní úpravu tradiční, jež navazuje na právní úpravy předcházející.²⁰ Ustanovení § 766 odst. 1 OZ formuluje první domněnku následovně: „Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky.“ Je patrné, že tato konstrukce vychází se zákonného požadavku, aby si manželé byli věrni (§ 687 odst. 1 OZ), ze souladu právního, biologického a sociálního rodičovství a veřejného zájmu na jistotě a stabilitě ve statusových věcech. Tato úprava navazuje na předchozí právní úpravu obsaženou v ZOR.²¹ Je však doplněna kvůli institutu nezvěstnosti (viz § 67 odst. 1 věta druhá OZ).²²

Prvá domněnka otcovství svědčí manželce matky *ex lege*, není tedy třeba žádného rozhodnutí, také není relevantní, zda spolu manželé žijí či nikoli a zda vůbec mohl manžel dítě zplodit. Zápis otce do matriky se provede bez dalšího.²³ Jinými slovy řečeno, první domněnka zakládá právní otcovství manželce matky vždy za existence manželství a má přednost před ostatními domněnkami, které se aplikují až v situaci, kdy není možná aplikace domněnky první.

Prvá domněnka otcovství obsahuje i tzv. ochrannou dobu 300 dnů po zániku manželství jako historický pozůstatek mající za účel ochranu dětí, které se narodily po smrti manžela matky. Ve světle tohoto pravidla se má za otce manžel matky taky v případě, pokud se dítě narodí do uplynutí třístého dne po: zániku manželství rozvodem, smrtí nebo prohlášením za mrtvého, dále prohlášením manželství za neplatné a také prohlášením manžela za nezvěstného.²⁴

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 135

²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 526

²¹ tamtéž

²² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, s. 340

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 136

²⁴ tamtéž

Počátek běhu ochranné doby se určí podle obecného pravidla počítání času obsaženého v ustanovení § 605 odst. 1 OZ, které stanovuje rozhodný den, jenž následuje buď po zániku manželství smrtí²⁵, nebo prohlášením manželství za neplatné²⁶, resp. prohlášením manžela matky za nezvěstného²⁷. *De lege ferenda* se nabízí otázka, zda se má i nadále ve světle pokroku vědy i technologií stále *ex lege* aplikovat automaticky první domněnku svědčící manželovi matky. Jako určité východisko by se naskýtala možnost manžela matky namítnout již při narození dítěte nebo v přiměřené lhůtě po narození, že má o svém biologickém otcovství pochybnosti, na což by následovalo vypracování například testu DNA, a vyhnout se tak celému řízení o popírání otcovství nebo konverze první domněnky v druhou v případě, kdy biologický otec dítěte není znám, nebo neprojevuje-li o konverzi zájem. K tomu dále níže.

2.1.2 Konverze první domněnky v druhou domněnku v rámci soudního řízení

Vývoj rodinných poměrů, který spočívá ve vysokém procentu rozvodovosti a dále ve skutečnosti, že se stále více zvyšuje rozkol mezi biologickým, sociálním a právním otcovstvím, jehož soulad první domněnka popsaná výše presumuje, zavedl zákonodárce do OZ institut první domněnky v druhou.²⁸

Jako významný přínos tohoto nového institutu lze spatřovat v reflektování aktuální společenské situace a spočívá v možnosti, kdy za splnění předpokladů stanovených v § 777 OZ lze zhojit situaci, kdy není právní otcovství, které bylo určeno na základě první domněnky ve prospěch manžela matky, v souladu s biologickým otcovstvím. Činí se tak souhlasným prohlášením právního otce – bývalého manžela matky, že není otcem. Toto prohlášení musí být provedenou současně s prohlášením biologického otce, že je otcem dítěte, a současně připojí matka své souhlasné prohlášení.²⁹ Konverze v sobě nese prvky jak popření otcovství, tedy vyvrácení již nastolených právních účinků první domněnky, jejichž účinky nastávají *ex lege*, manželovi matky, ale současně i určení otcovství muže, který v řízení souhlasně prohlašuje.³⁰

²⁵ dle § 26 odst. 1 OZ den uvedený v úmrtním listu

²⁶ rozhodnutím soudu

²⁷ dle § 66 OZ dnem, který soud v rozhodnutí označí jako den, kdy nastaly účinky prohlášení nezvěstnosti

²⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 137

²⁹ viz § 777 OZ

³⁰ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 47.

Pro platnost konverze je nutné splnit zákonem stanovené podmínky dle § 777. Dítě se musí narodit v době mezi zahájením řízení o rozvodu manželství a třístým dnem po rozvodu manželství, dále odst. 3 stanovuje, že k určení otcovství konverzí první domněnky v druhou nemůže dojít před právní mocí rozhodnutí o rozvodu manželství. Jinými slovy den následující po dni právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství je prvním dnem, k němuž lze vztáhnout účinky trojstranného prohlášení.³¹ Z konstrukce § 777 odst. 1 OZ, která zní: „Narodí-li se dítě v době mezi zahájením řízení o rozvodu manželství a třístým dnem po rozvodu manželství...“; jazykovým výkladem vyplývá, že dítě se nejprve musí narodit a až poté lze konverzi učinit.

Cílem zakotvení ustanovení § 777 OZ je především zjednodušit řešení situace, kdy o otcovství dítěte mezi stranami není pochyb. Manželu matky otcovství určeno *ex lege* první domněnkou jde k tíži, on i matka jsou o konverzi ve shodě a skutečný biologický otec projevil vůli stát se i otcem právním. Je tedy na místě v takové situaci mít možnost rychlejšího a efektivnějšího postupu, jak popření otcovství manžela a určení otcovství nového partnera matky dosáhnout. Lze spatřovat určitý posun v efektivnosti zhojování diskontinuity biologického otcovství v případech, kdy je manželství rozvráceno a aplikace prvé domněnky se v reálném pohledu máji účinkem, což je vítaná změna s ohledem na zvyšující se tendence rozvodovosti.

2.1.3 Druhá domněnka otcovství

Druhá domněnka určování otcovství dopadá na situace, kdy se dítě nenarodí do manželství. Její podstatou je souhlasné prohlášení matky dítěte a putativního³² otce dítěte. To reflektuje v současné době stále častější případy, kdy se dítě narodí do nesezdaného soužití nebo i případy, kdy souhlasně prohlašující otec a matka dítěte ve společném soužití vůbec nežijí.³³

Nutno podotknout, že na základě druhé domněnky je možno určit otcovství pouze v případech, kdy se *ex lege* neuplatnila první domněnka, která svědčí manželku matky. Možné východisko efektivně napravit stav odlišnosti biologického otcovství a otcovství právního, které založila *ex lege* první domněnka, lze užít institutu konverze první domněnky ve druhou, jak již bylo popsáno výše.³⁴

³¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava : Sagit, 2012, s. 341

³² domnělého

³³ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 141

³⁴ tamtéž

Z popsané problematiky vyplývá, že neshoda právního a biologického otcovství zde nastává poměrně frekventovaně. Prvně vyvstává problém souhlasného prohlášení putativního otce, ten však nemusí nutně představovat otce biologického, běžně může nastat situace, kdy se za právního otce prohlásí muž, který s matkou dítěte žije a vykonává tak roli sociálního otce dítěti, aniž by ho biologicky stvořil. Z povahy úpravy otcovství, jakož i z veřejného pořádku³⁵ však plyne, že skutečný stav právního otcovství určeného druhou domněnkou má odpovídat biologické realitě a celkově právní úprava rodičovství stojí především na biologickém faktu, kdy i mateřství³⁶ je založeno na biologickém principu – porodu. Tento argument potvrzuje i konstrukce institutu příbuzenství v OZ³⁷ jako vztah založený na pokrevním poutu nebo osvojení.³⁸ Je tedy zřejmé, že druhá domněnka otevírá určitou možnost zneužití k jiným účelům, než ke kterým je konstruována. *De lege ferenda* se nabízí již výše zmíněná možnost prokazování biologického otcovství na vědeckém poli, aby bylo biologické otcovství prokázáno a nenastávaly situace, kdy by docházelo k souhlasnému prohlášení z jiných důvodů, než je smyslem a účelem druhé domněnky, tedy soulad právního a biologického otcovství. Na druhou stranu by se neúměrně zvedly náklady na popsany postup při určování otcovství, což by zajisté vedlo k budoucímu úskalí navrhovaného postupu.

2.1.4 Třetí domněnka otcovství

Třetí domněnka otcovství přichází v úvahu za situace, kdy dítě nemá právního otce, jinými slovy nedošlo k určení otcovství podle první nebo druhé domněnky.

Podstata třetí domněnky je specifikována v ustanovení § 783 odst. 2 OZ: „*Má se za to, že otcem je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.*“. Odstavec 1 předmětného ustanovení dále stanovuje, že třetí domněnka se uplatňuje pouze před soudem.³⁹

Zákon soulož nedefinuje. Tradičně se za soulož považovala *immissio penis in vaginam*⁴⁰. Také podle starší trestní judikatury se má za soulož spojení pohlavních orgánů muže a ženy, přičemž spojením je soulož dokonána bez ohledu na to, zda došlo k pohlavnímu uspokojení.⁴¹ Tuto

³⁵ viz níže

³⁶ viz § 775 OZ

³⁷ viz § 771 OZ

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 142

³⁹ naproti tomu prvá domněnka *ex lege* spočívá pouze v zápisu do matriky, souhlasné prohlášení na základě druhé domněnky lze učinit i před matričním úřadem (

⁴⁰ spojení pohlavních orgánů muže a ženy

⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 557

myšlenku potvrzuje i starší judikatura svým stanoviskem, že „*doznání vzájemného dotyku pohlavních orgánů dokazuje soulož.*“⁴²

Z výše popsaného je tedy patrné, že úmysl nebo snaha souložit zplodit dítě je irrelevantní a nemá tak pro dokazování v rámci třetí domněnky žádný význam.

Díky pokroku vědy, lze při dokazování, kdo je biologickým otcem, určit takového otce s přesností až 99% hlavně díky metodám porovnávání DNA.⁴³ Proto se může dovětek ustanovení § 783 odst. 2 OZ: „...*leđa že jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.*“ jevit jako překonané. Metody znaleckých posudků již dnes dokáží určit biologické otcovství téměř s jistotou, je tedy zbytečné nad rámec znaleckých posudků prokazovat či vyvracet závažné okolnosti, které by s prokazatelně menší jistotou dokazovaly, zda je muž biologickým otcem či nikoliv. *De lege ferenda* se jeví ve světle pokroku možností dokazování efektivnější dovětek z úpravy úplně vypustit.

Jako další důkazy z řady odborných posudků se svojí povahou nabízejí znalecké posudky z oboru hematologie (porovnávání krevního obrazu), gynekologie (určení, ve kterém týdnu těhotenství se dítě narodilo), sexuologie (otázka plodnosti muže) a již zmíněné porovnávání DNA.⁴⁴

Otázku povinnosti podrobit se testu DNA, resp. odběru biologickému materiálu sloužícího k prokázání biologického pouta k dítěti, odpověděl Ústavní soud ve svém nálezu následovně: „... *odběr biologických vzorků je vždy zásahem do tělesné integrity (čl. 6 a 31 Listiny), který s sebou vždy a za všech okolností nese zdravotní riziko spočívající v narušení rovnováhy nejen fyzické, ale i psychické. Bagatelizace tohoto problému vede k porušení stěžovatelova práva na lidskou důstojnost a osobní čest (čl. 10 Listiny).*“ Nicméně v tomto směru Ústavní soud připomíná, že „*předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, včetně výkonu soudnictví, musí být zájem dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy). Pokud je to možné, má každé dítě právo znát své rodiče a má právo na jejich péči (čl. 7 Úmluvy). (...) je povinností soudu náležitě vyšetřit skutkový stav a zjistit, zda žalovaný muž je otcem či nikoliv. K tomu je beze vší pochybnosti zapotřebí provést též vyšetření DNA u tohoto muže; povinnost soudu objasnit skutkový stav jej proto opravňuje i k tomu, aby mj. tomuto muži uložil povinnost dostavit se ke znalci a strpět odběr vzorků nezbytných pro DNA analýzu. Jedině tímto postupem mohou být respektovány převažující zájmy dítěte, jakož i jeho právo znát své rodiče.*“ Proto byla věc uzavřena konstatováním, že „*V řízení o určení otcovství podle § 54 odst. 1 a odst. 2 zákona o rodině je soud oprávněn uložit žalovanému muži, aby se v souladu s § 127 odst. 3 o. s. ř. dostavil ke znalci a strpěl odběr vzorků DNA, a to za účelem*

⁴² ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I.* 1. vyd. Praha, 1935, s. 831.

⁴³ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 147

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 148

určení, popř. vyloučení otcovství tohoto muže. Není v rozporu s ústavním pořádkem, vynucuje-li soud splnění této povinnosti na žalovaném muži, který se odmítá vyšetření podrobit, za pomoci pořádkových pokut či předvedení“.⁴⁵

Předmětný nálezn sice reflektuje ještě bývalou úpravu, ale s jeho závěry se lze plně ztotožnit i ve světle účinné právní úpravy. Lze tedy uzavřít, že povinnost poskytnout biologický materiál má povinnost každý muž, kterého v daném případě soud vyzve, nelze odmítnout výzvu soudu pro tvrzený zásah do přirozených práv.

2.2 Určování otcovství ve světle judikatury

Pro pochopení dané problematiky je potřeba prvně uvést některá práva vycházející z mezinárodních smluv, o které se budou následující pasáže týkající se judikatury opírat.

Jako první je potřeba uvést právo na rodinný život, které je zakotveno v čl. 8 Úmluvy.⁴⁶ Tímto právem disponuje každý jedinec.⁴⁷ S tím koliduje právo dítěte obsažené v čl. 7 ÚPrDt znát své rodiče a právo na péči svých rodičů. Toto právo dítěte je však naplněno pouze za předpokladu, že rodiče jsou si vědomi o narození a i celkové „existenci“ dítěte.⁴⁸

2.2.1 Shoda právního, biologického a sociálního rodičovství

Již v kapitole zabývající se druhou domněnkou určení otcovství vyvstává otázka možnosti narušení shody v právním a biologickém, resp. sociální otcovství. Souhlasné prohlášení může s matkou dítěte *de facto* prohlásit jakýkoli muž, nehledě na jeho biologické pouto k dítěti, jinými slovy se může prohlásit za právního otce dítěte jakýkoli muž, tedy i ten, který není ani biologickým otcem, ani otcem sociálním. Rozhodovací praxe se předmětnou problematikou rozsáhle zabývá a snaží se vykládat střet biologického, právního a sociálního otcovství.

V první řadě je potřebné připomenout konstantní judikaturu ESLP spočívající v nutnosti přistupovat ke každé konkrétní kauze jednotlivě a zohlednit specifika daného případu.⁴⁹ Například v rozsudku *Kroon vs. Nizozemsko*.⁵⁰ Zde ESLP konstatoval nemožnost poskytovat právní ochranu právnímu otci vždy bez zřetele na specifika daného případu. Zde ESLP argumentuje tím, že právní otcovství nemůže mít přednost před otcovstvím biologickým.

Podobně se vyjádřil i Ústavní soud.⁵¹ Právní domněnky nelze chápat jako vždy vedoucí ke shodě právního otcovství založeného domněnkou a otcovství biologického. Jako možný

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07

⁴⁶ „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“

⁴⁷ zde konkrétně: dítě, matka, biologický a sociální otec

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 148

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 142

⁵⁰ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 27. 10. 1994, stížnost č. 18535/91, *Kroon v. Nizozemsko*

⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09

prostředek nápravy neshody přičítá možnosti aplikace institutu popření otcovství. Tento institut Ústavní soud opírá o právo na ochranu soukromého a rodinného života. Ústavní soud danou myšlenku doplňuje o argument, že nelze očekávat, ani po otci požadovat, znalost všech rozhodných skutečností o jeho biologickém otcovství, již při narození dítěte.

Aplikací první domněnky je historicky zastáván názor, že o otcovství otec ve většině případů logicky nemá pochybnosti o jeho biologickém otcovství, ba dokonce snaha otce zjišťovat tyto skutečnosti by mohla v mnohých případech vést k zhoršení vztahů s matkou dítěte, resp. jeho manželkou. Ve světle vývoje partnerských a manželských vztahů se však tato myšlenka může jevit jako překonaná, protože vývoj společnosti stále může nabízet stále více situací, kdy manžel matky pojme pochybnost o svém biologickém otcovství již před porodem, v účinné právní úpravě ale jakýkoli nástroj na ochranu tohoto muže chybí, je tedy otázkou *de lege ferenda* zda není na místě zakotvit obranný mechanismus, který by ještě před aplikací první domněnky zamezil nastolení takového právního stavu, který by neodpovídal realitě.⁵²

2.2.2 Biologický vs. právní otec ve světle judikatury Ústavního soudu

Ústavní soud se ve své nejnovější judikatuře⁵³ poměřoval práva biologického a právního otce. Stěžovatel (státní příslušník Nigérie) se domáhal určení, že je otcem nezletilé dívky (dále jen „dítě“), která se narodila v březnu 2013 ženě, se kterou v rozhodné době udržoval intimní styk, načež jeho biologické otcovství dokládala i tmavší barva pleti dítěte. Právním otcem dítěte se však na základě první domněnky⁵⁴ stal manžel matky. Primárním požadavkem stěžovatele byl styk s dítětem, podal proto žalobu na určení otcovství, která byla obecnými soudy zamítnuta s odůvodněním, že otcovství k dítěti za doby trvání manželství se *ex lege* určuje ve prospěch manžela matky a následné další určení otcovství před soudem již není na místě. Dále v odůvodnění uvedl jako instrument k nápravě situace, kdy právní otcovství zjevně neodpovídá faktickému stavu, mohou oba právní rodiče otcovství popřít. Z čehož vyplývá, že stěžovatel, jako putativní otec, neměl ve svůj prospěch žádné obranné instrumenty, kterými by hájil svá práva. Nad to lhůta pro podání žaloby na popření otcovství již uplynula, takže ani muž označený jako právní otec nebo matka dítěte žalobu o popření otcovství podat nemohli. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že rozhodnutí obecných soudů porušila jeho právo na respektování soukromého a rodinného života⁵⁵ a právo na spravedlivý proces.⁵⁶

⁵² k tomu viz kapitola o první domněnce

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II.ÚS 3122/16

⁵⁴ úprava první domněnky obsažená v ZOR se shoduje s úpravou OZ

⁵⁵ čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy

⁵⁶ čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy

Ústavní soud dospěl k závěru, že soudy rozhodly správně o nedůvodnosti žaloby stěžovatele, který k prosazení svých práv nenalezl vhodný procesní prostředek. „*Smyslem a účelem určení otcovství je totiž zacementování chybějícího právního vztahu mezi dítětem a mužem, kterého právo považuje za jeho otce (viz § 783 obč. zák.). Jak uvedl krajský soud, v rodném listě by musel chybět údaj o otci nezletilé. V projednávané věci však nechyběl. Určení otcovství k nezletilé by tak připadalo v úvahu pouze v případě jeho předchozího popření. Ze stěžovatelovy ústavní stížnosti ostatně mezikrátky plyne, že mu o popření otcovství právního otce také jde. Patrně s vědomím chybějící aktivní legitimace však stěžovatel takovou žalobu na popření otcovství nepodal.*“⁵⁷ Určení otcovství k dítěti by tedy přicházelo v úvahu pouze v případě jeho předchozího úspěšného popření.

Ústavní soud dovodil, že: „*Projednávaná věc je výjimečná svými skutkovými okolnostmi, jejichž mnohé faktory (včetně barvy pleti stěžovatele a nezletilé) nasvědčují tomu, že stěžovatel je biologickým otcem dítěte. Z výše citované judikatury ESLP a popsané komparace právních úprav nicméně nelze dovodit, že by z čl. 8 Úmluvy plynul pozitivní závazek, aby byl jako matrikový otec zapsán. Stát podle většinové linie judikatury ESLP nemá povinnost umožnit domnělému otci zpochybnit otcovství matrikového otce založeného první domněnkou. ESLP přísněji zkoumá až udržování vztahů mezi biologickým otcem a jeho dítětem v závislosti na nejlepším zájmu dítěte. Ochrana existující právně-sociální rodiny jako zájem převyšující biologickou fakticitu plyne i z nám blízkých právních rádek Německa a Rakouska. Tamější ústavní soudy takéž judikovaly, že právo na respektování soukromého a rodinného života nedává biologickým otcům nárok na zápis do matriky namísto dosavadního matrikového otce. I v konkrétních okolnostech projednávané věci proto nelze dojít k závěru, že by pozitivní závazek umožnit stěžovateli popření otcovství právního otce existoval.*“⁵⁸

Nad to však Ústavní soud dodává *de lege ferenda* rozšířit okruh aktivně legitimovaných k podání žaloby na popření otcovství v souladu s rakouskou právní úpravou i dotčené dítě, ba dokonce shledává zařazení muže, který o sobě tvrdí, že je biologickým otcem, mezi aktivně legitimované po vzoru německé právní úpravy jako ještě vhodnější. Ústavní soud argumentuje lepším zohledněním ochrany soukromého a rodinného života podle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ústavní soud dále pojal pochybnosti o spravedlnosti úpravy zájmů biologického otce s úpravou zájmu na jistotě právního postavení dítěte a obecné jeho nejlepšího zájmu.

Ústavní soud uzavřel, že v případě, kdy nedojde „*(...) k revizi okruhu aktivně legitimovaných osob k podání popěrné žaloby v případě určení otcovství podle první domněnky, zůstává podstatnou otázkou možnost kontaktu biologického otce s dítětem, k jehož otcovství se tento hlásí. Jak nepochybně plyne z výše shrnuté judikatury ESLP, čl. 8 Úmluvy ukládá členským státům závazek zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit jeho*

⁵⁷ bod 51. nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II.ÚS 3122/16

⁵⁸ bod 49. nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II.ÚS 3122/16

biologickému otci založit vztah mezi nimi, např. prostřednictvím přiznání práva na styk. Biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života jeho dítěte, ledaže jsou zde k tomu důležité důvody vyplývající z nejlepšího zájmu dítěte.⁵⁹

Z výše citovaného Nálezu Ústavní soud tedy vyplývá posílení práv biologického otce, který ovšem není otcem právním. Biologický otec nesmí být od svého dítěte izolován a musí mu být umožněn kontakt s dítětem. Jako nástroj pro styk s dítětem může být přiznání styku s dítětem. Nicméně je vždy nutné posuzovat každý případ individuálně a zohlednit všechna specifika. V neposlední řadě je také potřeba zkoumat nejlepší zájem dítěte. Řešení navržené Ústavní soud se jeví jako posun vpřed k posílení práv biologického otce, který je ve stávající právní úpravě značně limitován. Mnohem přínosnější by ovšem bylo rozšíření aktivně legitimovaných k podání návrhu na popření otcovství o dotčené dítě a muže, který o sobě tvrdí, že je biologickým otcem.

⁵⁹ bod 56. nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II.ÚS 3122/16

3 Popírání otcovství v aktuálním kontextu

3.1 Obecně k popírání

Popírání otcovství hraje tradičně velmi významnou roli v rodičovství jako takovém. Určování otcovství je s historickou kontinuitou sahající až do starověkého Říma založeno na vyvratitelných domněnkách a popírání otcovství zakládá velmi významný institut v případě, kdy určení otcovství neodpovídá faktické realitě, konkrétně může docházet zejména k situacím, kdy sociální nebo právní otec, resp. sociální i právní otec v jedné osobě pojme podezření, že není otcem biologickým. Naopak neméně významný je institut popírání otcovství i v případě, kdy muž zjistí předpoklady k tomu, že by mohl být biologickým otcem dítěte, ale jako právní otec je v matrice zapsán jiný muž, který se ve světle tohoto zjištění začne jevit jako biologický otec daného dítěte velmi nepravděpodobný. Tomuto pohledu odpovídá i judikatura Ústavního soudu, který zaujal stanovisko: „Z hlediska základního práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy není problémem samotná skutečnost, že uplatněním zákonné domněnky otcovství vznikne právní postavení otce dítěte osobě, která není jeho biologickým otcem. Smyslem této domněnky je však zjednodušení způsobu určení otcovství, a proto neodpovídá-li v jejím důsledku vzniklý právní stav biologickému vztahu, pak domnělý otec musí mít v případě, že mu v tomto směru vznikne důvodná pochybnost, možnost předmětnou domněnku vyvrátit a tento nesoulad odstranit.“⁶⁰

Jak již byl rozebráno výše, každý má právo na rodinný život, a i dítě má právo na to vědět, kdo je jeho „skutečným“ otcem. V této kapitole bude rozebrána problematika popírání otcovství ve světle aktuálně nastavené právní úpravy a tendencí judikatury.

3.2 Popírání prvé domněnky

Z dikce zákona je patrné, že první domněnka určování otcovství se aplikuje *ex lege* a svědčí manželce matky vždy.⁶¹ Hned na první pohled se nabízí situace, kdy manžel matky není biologickým otcem. V praxi může převážně dojít ke dvěma situacím. První nastává v případě, kdy manžel matky nabyde přesvědčení, že není biologickým otcem, a chce popřít své právní otcovství. K tomu mu napomáhá § 785 OZ, který manželce matky dává možnost „...do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, nejpozději však do šesti let od narození dítěte...“⁶²

Pro institut otcovství je stěžejní nově nastavená lhůta pro možnost popření otcovství. Zákonodárce takto stanovenou lhůtou posouvá institut z § 776 OZ blíže k tradičním evropským

⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II ÚS 2964/12

⁶¹ k tomu viz § 776 OZ

⁶² viz § 785 OZ

úpravám.^{63,64} Je nutno poznamenat, že zákonodárce stanovuje k popření první domněnky otcovství jak lhůtu subjektivní v délce 6 měsíců. Subjektivní lhůta počíná běžet dle standardních pravidel pro počítání času⁶⁵ následující den po dni, ve kterém manžel matky pojal podezření, že není otcem dítěte. Toto musí učinit v objektivní lhůtě 6 let, která začíná běžet narozením dítěte a končí v den 6. narozenin dítěte, o jehož biologickém svazku pojal otec pochybnosti.⁶⁶ Statistika stanovuje, že okolo 15 % dětí není geneticky spřízněno s mužem, který je v matrice zapsán jako otec právní.⁶⁷ Nově stanovena objektivní lhůta pro uplatnění popření otcovství je reakce na judikaturu Ústavního soudu,⁶⁸ který v dřívější úpravě⁶⁹ shledal stanovení počátku běhu subjektivní šestiměsíční lhůty jako ústavně nekonformní.

Ústavní soud ve výše zmiňovaném nálezu posuzoval situaci, kdy manžel matky nabyt podezření, že není biologickým otcem dítěte na základě existence intimního poměru jeho manželky s jiným mužem. Jeho podezření se potvrdil i nezávislý DNA test, který si nechal vypracovat. Dřívější úprava obsažená v § 57 odst. 1 ZOR stanovovala lhůtu pro popření otcovství 6 měsíců od narození dítěte. Dítě však v době, kdy otec pojal podezření, již mělo 10 měsíců. Ústavní soud zrušil § 57 odst. 1 ZOR právně z důvodu nemožnosti popřít otcovství po uplynutí lhůty. Jako argumenty podporující své rozhodnutí užil především fakt, který je zmíněný v předchozí kapitole, tzn. otec dítěte a manžel jeho matky v jedné osobě nepředpokládá v době narození dítěte, že by nebyl jeho biologickým otcem. Taková podezření mohou zapříčinit skutečnosti, které nastanou mnohdy až když popěrná lhůta uplynula několikrát. K tomu Ústavní soud uvádí: „*Při takovémto vymezení popěrné lhůty je však zcela popřena relevance okamžiku, kdy se osoba, jejíž otcovství bylo založeno na základě domněnky otcovství manžela matky, dozví relevantní skutečnosti zpochybňující její otcovství. Je přitom zřejmé, že teprve od tohoto okamžiku má právní otec dítěte skutečnou možnost posoudit další důsledky takového zjištění pro svůj osobní život, včetně možnosti obrátit se na příslušný orgán veřejné moci s návrhem na popření otcovství ve lhůtě pro podání žaloby na popření otcovství.*“⁷⁰ „*Takto stanovená lhůta však nereflektuje zvláštní povahu právních vztahů existujících mezi právním otcem a dítětem. Při stanovení popěrné lhůty totiž nelze vycházet z presumpce, že právní otec musel nebo měl vědět všechny relevantní skutečnosti pro případný zájem na popření otcovství v okamžiku, kdy se o narození dítěte manželce dozvěděl. Rovněž nelze v této souvislosti klást na manžela požadavek, aby preventivně v období prvních šesti měsíců od narození dítěte přezkoumával, zda určité okolnosti svědčí pro závěr, že není*

⁶³ Slovensko má předmětnou popěrnou lhůtu 3 roky, Francie 5 a 10 let.

⁶⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, s. 343

⁶⁵ k tomu viz § 605 OZ

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 139

⁶⁷ CHALUPA, Luboš. Obsolence popření otcovství manželem matky. *Aplikace práva*, 2013, roč. 1, č. 1, s. 6.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09

⁶⁹ viz § 57 odst. 1 ZOR

⁷⁰ Bod 43 nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09.

biologickým otcem dítěte. Stanovení účinné možnosti domáhat se ochrany svého práva tak musí reflektovat i druhou stránku práva na ochranu soukromého a rodinného života, jež brání státu svévolným a nepřiměřeným způsobem zasahovat do soukromého a rodinného života jednotlivce. To znamená, že právní úprava nemůže ignorovat skutečnost, že významný právní zájem na popření otcovství může vzniknout až s (někdy i značným) časovým odstupem od narození dítěte, jakož i to, že i v této době může, jak ukazuje zejména zmíněná judikatura Evropského soudu, převážít zájem právního otce na popření otcovství (srov. např. rozsudek ESLP *Shofman proti Rusku*, citovaný v bodu 7, anebo rozsudek senátu ESLP *Paulík proti Slovensku* ze dne 10. 10. 2006, stížnost č. 10699/05, kde se stěžovatel úspěšně domáhal možnosti popření otcovství více než 30 let od narození dítěte).⁷¹ Z citace nálezu Ústavního soudu je patrné, že se pro své závěry inspiroval rozhodovací praxí ESLP. ZOR byl následně novelizován a stanovil novou popěrnou lhůtu v délce tří let od narození dítěte. Aktuální právní úprava tuto popěrnou lhůtu však ještě prodloužila na 6 let. *De lege ferenda* se naskytá otázka, zda vůbec do budoucna zachovávat objektivní lhůtu. Statusový poměr, který otcovství mezi mužem a dítětem zakládá, má dalekosáhlé přesahy, nejfrekventovaněji například v dědickém právu. Proto by bylo vhodnější vypustit objektivní lhůtu z úpravy popření otcovství, protože lze předpokládat, že zájem na popření otcovství může vyvstat i po dovršení šestého roku dítěte a na popření otcovství bude mít otec legitimní zájem. OZ sice nabízí institut prominutí zmeškání popěrné lhůty, ale dá se říct, že se jedná o institut toliko výjimečný.

3.3 Popírání otcovství určeného souhlasným prohlášením

Možnost popřít otcovství založené souhlasným prohlášením matky dítěte a muže, který se prohlásí otcem dítěte, mohou popírat právní otec⁷² i právní matka.⁷³ Pouze ale za předpokladu, je-li vyloučena pravděpodobnost právního otce zapsaného v matrice, být i otcem biologickým.⁷⁴

Popření otcovství určeného na základě druhé domněnky lze zahájit ve lhůtě 6 měsíců ode dne, kdy bylo souhlasné prohlášení, které je předmětem určení otcovství, učiněno. Pokud však k prohlášení došlo před narozením dítěte, neskončí popěrná lhůta dříve než uplynutím šesti měsíců po jeho narození.⁷⁵

Lze plně souhlasit s názorem Šínové a Malé, které se vyjádřily k prodloužení objektivní lhůty na 6 let: „...*Posiluje také, a to hodnotíme pozitivně, právo biologického otce, jež se matka snažila „vyblokovat“ z práv k dítěti tím, že otcovství souhlasně prohlásila s jiným mužem...Je tedy možné domáhat se jeho neplatnosti,*

⁷¹ Bod 44 nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09.

⁷² § 790 OZ

⁷³ § 791 OZ

⁷⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 147

⁷⁵ k tomu viz § 790 odst. 1 věta druhá OZ

respektive popření otcovství z důvodů, že otcovství takto určené biologického stavu neodpovídá.⁷⁶ Jak již bylo zmíněno, druhá domněnka do jisté míry otevírá možnost souhlasně prohlásit otcovství k dítěti s jakýmkoli mužem, nehledě na biologické pouto muže k dítěti, tedy i muže, který je v domnění, že je biologickým otcem, avšak faktická realita tomu neodpovídá.

Je tedy patrné, že vývoj právní regulace posiluje práva právního otce, který pojme podezření, zda je současně otcem biologickým, prodloužením objektivní lhůty až na 6 let od narození dítěte.

3.4 Zahájení řízení o popření otcovství určeného souhlasným prohlášením z moci úřední

Jak již bylo zmíněno v úvodu kapitoly, mohou nastat i situace, kdy muž, který se domnívá, že je biologickým otcem dítěte, avšak není otcem právním, chce napravit nesoulad právního a biologického otcovství.

Právní úprava popírání otcovství putativnímu otci⁷⁷ neumožňuje podat návrh na popření otcovství. Jako velmi významný institut, který řeší palčivost této nemožnosti pramenící z předešlé úpravy, se naskytuje možnost soudu zahájit řízení o popření otcovství i bez návrhu.⁷⁸ Otevírá se tedy možnost putativního otce dát podnět k soudu, aby z moci úřední zahájil řízení. Jak již bylo nastíněno v kapitole mapující určování otcovství souhlasným prohlášením, lze předpokládat, že toto prohlášení může být často zneužíváno, neboť muž, který prohlašuje, že je otcem dítěte, nemusí být otcem biologickým. Šínová uvádí příklad, že souhlasné prohlášení může směřovat pouze k tomu, aby se muž získal trvalý pobyt na území ČR a z něho pramenící benefity.⁷⁹ Jako další důvody souhlasného prohlášení lze spatřovat i ve snaze obejít skutečného biologického otce, nebo i uvedení nepravého biologického otce v omyl z důvodu jeho solventnosti, která bude sloužit k lepšímu zaopatření dítěte a subsidiárně i jeho matky.

Z dikce zákona plyne, že pro zahájení řízení *ex officio* je třeba kumulativně naplnit tři podmínky, a to určení otcovství na základě druhé podmínky, zřejmý zájem dítěte a nutnost naplnění ustanovení zaručující základní lidská práva a svobody.

Při výkladu pojmu *zřejmý zájem dítěte* lze vycházet z POP, které reagovalo na předešlou úpravu. Je o situace, kdy souhlasné prohlášení bylo učiněno mužem, který *nezpochybnitelně nemůže být otcem*

⁷⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek, In ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek, a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 272-273

⁷⁷ Muže, který se domnívá, že je biologickým otcem dítěte. viz KRÁLÍČKOVÁ, Zuzana. *Práva putativního otce aneb být či nebyť* [online]. law.muni.cz [cit. 21. dubna 2017]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodivcovstvi/KralickovaZdenka.pdf>.

⁷⁸ viz § 793 OZ

⁷⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: *K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice*. In: Košické dni súkromného práva 1. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016. s. 564

dítěte, za účelem obejití režimu pro mezinárodní adopci nebo z důvodu prospěchu otce či matky. tento prospěch nemusí být nutně majetkový, ale i pramenící z touhy získat státní občanství.⁸⁰

Základní lidská práva, na které zákon poukazuje, jsou zejména právo dítěte na přirozenou rodinu, právo na rodinný a soukromý život, nediskriminaci atd.,⁸¹ ale zejména právo dítěte znát svůj původ a žít se svými rodiči, pokud je to možné.⁸² Jako důvody *ad absurdum* lze zařadit i právo dítěte na život⁸³ v souvislosti s obavou, že dítě bude zavléčeno do ciziny k otrockým pracím nebo jako zdroj pro trh s lidskými orgány, jak poznamenala Šínová.⁸⁴

Jak je patrné z POP, je nezbytné splnit ještě jedno kritérium, a to je neexistence genetické vazby právního otce na dítě. Toto kritérium se může jevit jako formalita ve světle pokročilosti na poli testování DNA. Není však možné, z důvodu nezhájení řízení, povínot matku ani dítě k podstoupení takového testu. Soud by měl brát proto zřetel převážně na jiné relevantní informace, které mu putativní otec poskytne, zejména směřující k důkazu soulože s matkou dítěte.⁸⁵

Z důvodové zprávy je patrné, že nová regulace nahrazuje starší neefektivní úpravu ingerence NSZ.⁸⁶ Aktuální regulace nově přiznává pravomoc zahájit řízení soudu.

3.5 Prominutí zmeškání popěrné lhůty

Výše popsané pravidlo je převzato z původní právní úpravy, ale velmi významnou novinkou je institut prominutí zmeškání popěrné lhůty upravený v § 792 OZ. Nově nastolená možnost soudu prominout zmeškání popěrné lhůty zcela nepochybně posiluje postavení otce, který nyní nově může popírat otcovství i v případech, kdy k pochybnostem o jeho biologickém otcovství, dojde až po uplynutí popěrné lhůty.⁸⁷

Institut prominutí zmeškání popěrné lhůty je další z řady reakcí na tvrdost předchozí právní úpravy a již zmíněného omezování prosazování základních práv. Jedná se o určitou pojistku, která vzhledem ke konkrétní výjimečné situaci, umožní, aby bylo úspěšně popřeno otcovství právní, které ovšem nemá oporu v genetické realitě, i po uplynutí popěrné lhůty.⁸⁸ Podobně se k předmětné

⁸⁰ Viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 596

⁸¹ viz čl. 8 a čl. 14 EÚLP

⁸² viz čl. 7 odst. 1 ÚPrDt

⁸³ viz čl. 2 EÚLP a čl. 6 ÚDP

⁸⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: *K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice*. In: Košické dni súkromného práva 1. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, s. 566

⁸⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: *K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice*. In: Košické dni súkromného práva 1. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, s. 567

⁸⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, s. 345

⁸⁷ viz § 792 OZ

⁸⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: *K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice*. In: Košické dni súkromného práva 1. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, s. 562

problematicke staví i ESLP.⁸⁹ Na druhou stranu je potřeba podotknout, že ESLP⁹⁰ v této souvislosti podotýká vyzdvižení zájmu dítěte nad zájem domnělého otce, nicméně i zde dodává, že tím není dotčena povinnost zkoumat daný případ a poměry individuálně a s přihlédnutím ke konkrétním skutečnostem, zejména na míře pochybnosti otce, zda je otcem biologickým.

Soud však dle dikce předmětného ustanovení promine zmeškání lhůty pouze v případě, kdy k tomu vybízí zájem dítěte nebo veřejný pořádek.

Zájem dítěte představuje subjektivní institut, který je potřeba zkoumat vždy s přihlédnutím na konkrétní okolnosti každého případu zvlášť. Výchozím kritériem je konkrétní změna životní situace dítěte.⁹¹ Pro toto kritérium je zcela zásadní vždy zkoumat konkrétní případ ve vztahu k dítěti, proto jakákoli objektivizace není na místě. V první řadě je nutné zkoumat, jak bude popření otcovství⁹² na dítě působit, lépe řečeno, zda se životní situace dítěte zlepší, nebo naopak zhorší. Pokud by se životní situace dítěte převážně zhoršila, nelze rozumně připustit, že bylo jednáno v zájmu dítěte. ESLP⁹³ postavil nejlepší zájem dítěte jako středobod úvah a rozhodující zájem. Dále podotkl v rozhodnutí Mandet proti Francii⁹⁴ že nejlepší zájem třetího stěžovatele nespočívá v zachování pouta již vzniklého a zachování citové stability rodiny, ve které se nachází, tedy posílení postavení sociálního otce, ale ve zjištění pravdy o jeho skutečném původu a určení příbuzenského vztahu odpovídajícího skutečnosti. ESLP konstatoval, že zájem biologického otce nepřevažuje neúměrně nad zájmem dítěte, ale směřuje k tomu, aby se zájem jednoho i druhého alespoň částečně spojily v jedno. S tímto názorem se nelze plně ztotožnit, jako vhodnější se jeví výklad podaný soudkyní Nußberger. Ta považuje nejlepší zájem dítěte, který je podle jejího názoru často používán jako stereotypní formulka obhajující zájmy jiných osob. V projednávané věci byl nejlepší zájem dítěte vyložen jako právo dítě znát pravdu o svém původu, aniž se zabývaly konkrétními okolnostmi života dítěte, to přitom jasně vyjádřilo své přání, aby se v jeho životě nic neměnilo. Dosavadní judikatura ESLP sice potvrzuje existenci práva, nikoli však povinnosti poznat svůj původ.⁹⁵ V předmětném řízení bylo tedy na místě zkoumat spíše, zda bylo pro dítě výhodnější změnit otce a příjmení, nebo si zachovat nezměněný osobní a sociální status. Tato otázka však nebyla v předmětné věci nikdy položena a zkoumána. Lze tedy usuzovat jisté posílení sociálního otcovství právě přes institut zájmu dítěte, který právě v některých případech může pramenit z vůle

⁸⁹ blíže k např. Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 24. 2. 2006, stížnost č. 74826/01, Shofman proti Rusku.

⁹⁰ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 19. 10. 1999, stížnost č. 34308/96, Yildirim proti Rakousku.

⁹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 526

⁹² v reálném životě se dá lapidárně vyjádřit jako „výměna otců“

⁹³ Evropský soud pro lidská práva: rozsudek ze dne 26. června 2016, stížnost č. 65192/11, Mennesson proti Francii

⁹⁴ Evropský soud pro lidská práva: rozsudek ze dne 14. ledna 2016, stížnost č. 30955/12 Mandet proti Francii

⁹⁵ Viz Evropský soud pro lidská práva: rozsudek ze dne 16. června 2011, stížnost č. 19535/08, Pascaud proti Francii.

dítěte zachovat sociální otcovství. Je třeba podotknout že rozdíly mezi pojmy *zájem dítěte* a *nejlepší zájem dítěte* nejsou nikterak právní teorií a praxí definovány.

Naproti tomu veřejný pořádek lze objektivizovat jako „*základní pravidla právního řádu, na kterých lze bezvýhradně trvat*“⁹⁶. Zde je namístě doplnit toto kritérium shodně s názorem Králíčkové, že v případě popírání otcovství veřejný zájem leží na shodě právního rodičovství zapsaného v matrice a biologického rodičovství vycházejícího z genetické reality.⁹⁷ K naplnění souladu s veřejným pořádkem je tedy stěžejní vytvoření nebo zachování souladu mezi právním, biologickým a sociálním otcovstvím.

Problematiku shody veřejného pořádku řešil i ESLP⁹⁸, dospěl k závěru, že právní otcovství, které zakládá statusový poměr mezi otcem a dítětem, má dalekosáhlé právní následky, ať už v dědickém právu nebo i ve vztahu k vyživovací povinnosti potomků dítěte, ke kterému váže otcův právní rodičovství zakládajících rozpor s veřejným pořádkem.

Z dikce § 792 OZ je patrné, že zájem dítěte a veřejný pořádek jsou podmínky, které je pro prominutí zmeškání popěrné lhůty, třeba splnit *kumulativně*.

⁹⁶ MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Velký komentář. Občanský zákoník. I. díl § 1-117*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 60

⁹⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 591

⁹⁸ Viz Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 10. 10. 2006, stížnost č. 10699/05, Paulík proti Slovensku.

4 Procesní aspekty určování a popírání otcovství

Předchozí procesní úprava platná do 31. 12. 2013 se nacházela v páté hlavě třetí části OSŘ, svojí povahou patřila mezi řízení nesporná, ve kterých soud mohl provádět v souladu s § 120 odst. 2 OSŘ⁹⁹ i jiné důkazy, než navrhli účastníci řízení. Nicméně teorie i praxe přisuzovala této úpravě sporný charakter, který ale popírala zásada vyšetřovací, dále bylo ztíženo vymezení okruhu účastníků řízení. Docházelo k situacím, kdy dítě, s ohledem na jeho právo znát svůj původ, nebylo účastníkem řízení, a tedy bylo znemožněno jeho samostatné hájení svých práv.¹⁰⁰

Aktuální právní úprava je obsažena v § 415 až 425 ZŘS a je nově řízením plně nesporné povahy. ZŘS upravuje řízení o určení a řízení o popření otcovství společně, naproti tomu OZ upravuje hmotněprávní mechanismus určování a popírání otcovství zvlášť. Je potřeba poznamenat, že oba instituty se v podstatných rysech dost odlišují. Především v účastnictví na tom kterém řízení, např. návrh na určení otcovství může podat jak matka, tak muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, tak i dítě samotné. Naproti tomu návrh na popření otcovství může podat pouze matka dítěte a muž, který je právním otcem. Procesní určení účastníků tedy primárně upravují hmotněprávní normy obsažené v OZ.¹⁰¹ Procesní úpravu je tedy nutné vykládat v úzké souvislosti s úpravou hmotněprávní.

Za jeden z hlavních přínosů aktuální úpravy lze považovat odklon od spornosti řízení a jeho původního cíle, který byl vyřešení sporu mezi otcem a matkou dítěte, k novému cíli, a to vyřešení poměrů dítěte.¹⁰² Což se dle smyslu a účelu předmětných řízení jeví jako mnohem vhodnější.

Místní příslušnost řízení je řešena v § 417 ZŘS.¹⁰³ Primárně je místně příslušný obecný soud dítěte, tedy pokud se jedná o dítě nezletilé, které nenabýlo plnou svéprávnost, tak dle § 4 odst. 2 ZŘS soud, v jehož obvodu má dítě bydliště, a v případě dítěte zletilého dle § 85 OSŘ rovněž soud, kde má zletilé dítě bydliště. Nově je možno aplikovat § 5 ZŘS a v případě nezletilého dítěte, které změnilo bydliště, přenést příslušnost ze soudu, jenž je příslušný pro řízení péče soudu o nezletilé na jiný soud, pokud to bude v zájmu dítěte.¹⁰⁴ I zde je patrná snaha vedoucí k efektivnějšímu vyřešení poměrů dítěte jako takového, nikoli vyřešení zájmů rodičů. Není-li možné obecný soud dítěte určit, je místně příslušný obecný soud matky určený podle § 85 OSŘ rovněž bydlištěm matky.

⁹⁹ platného a účinného do 31. 12. 2013

¹⁰⁰ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2015, 155 s.

¹⁰¹ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 30-31

¹⁰² ŠÍNOVÁ, Renáta., In ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek, In ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek, a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 130

¹⁰³ řízení dle § 415 a § 416 ZŘS výslovně na § 417 ZŘS odkazují

¹⁰⁴ viz § 5 ZŘS

4.1 Určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů

Tento institut zahrnuje dvě složky. Jedná se o určení otcovství k dítěti neprovdané matky¹⁰⁵ a určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné¹⁰⁶. Obě řízení jsou svojí povahou řízeními předběžnými a nemeritorními. Prohlášení učiněná v obou řízeních, musí prohlásit účastníci řízení osobně, kdy míru svéprávnosti k uskutečnění prohlášení si určí soud jako sám jako předběžnou otázku.¹⁰⁷ Pokud ovšem byl vydán rozsudek o omezení svéprávnosti, který omezuje způsobilost k prohlášení otcovství, je soud takovým rozsudkem vázán. V případě, kdy není účastník k prohlášení plně svéprávný, ustanoví se mu opatrovník.¹⁰⁸

Otázka neplatnosti prohlášení je dle § 782 OZ řešena odkazem na obecnou úpravou pro právní jednání. Zakotvení tohoto ustanovení do nové úpravy sleduje dřívější nejasnost, jak povahu prohlášení posuzovat. Důvodová zpráva¹⁰⁹ hovoří o vyplnění mezery a odstranění pochyb. Je tak již postaveno na jisto, v jakém rámci se bude prohlášení otcovství posuzovat.¹¹⁰ Přesné zařazení povahy prohlášení tedy celkově zjednoduší výklad jeho povahy. Lhůta pro dovolání neplatnosti je rovna lhůtě pro popření otcovství. § 782 OZ tak dává možnost účastníkovi řízení bránit se proti neplatnému prohlášení. *De lege ferenda* by bylo přínosné vyřešit otázku, zda by bylo možné zmeškání této lhůty prominout.

Návrh na neplatnost prohlášení je toliko řešen ve zvláštním nalézacím řízení. Není zde aplikována zásada vyšetřovací. Navrhovatel tedy musí unést břemeno tvrzení a prokazování v souladu s koncentrací řízení dle § 118b odst. 1 OSŘ. Vzhledem k významnosti sporu bude namíste zvýšená aktivita soudu co do zjišťování skutkového stavu.¹¹¹ Právo podat návrh na neplatnost prohlášení náleží dle § 416 ZŘS bývalému manželci matky, což plyne z jeho účastnictví na řízení.

4.1.1 Určení otcovství k dítěti neprovdané matky

Úprava obsažená v § 415 ZŘS dopadá na situace, kdy není možné určit otcovství podle první domněnky, jelikož matka dítěte není provdaná, a zároveň nebylo učiněno souhlasné prohlášení před matričním úřadem. Toto procesní ustanovení navazuje na hmotněprávní úpravu obsaženou

¹⁰⁵ § 415 ZŘS

¹⁰⁶ § 416 ZŘS

¹⁰⁷ řízení se z toho důvodu nemusí přerušovat pro vyčkání na meritorní rozhodnutí o způsobilosti účastníka vyjádřit se k otcovství, což plně navazuje na dřívější praxi, srov. rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 20. 0. 1981, sp. zn. 5 Cz 97/80.

¹⁰⁸ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 36-37

¹⁰⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, s. 342

¹¹⁰ nyní již je možné vztáhnout na prohlášení přesně danou úpravu právního jednání obsahující např. i regulaci omylu nebo lsti takového jednání

¹¹¹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 40

v § 779 OZ. Z dikce ustanovení OZ vyplývá, že řízení dle § 415 lze zahájit i před narozením dítěte, pokud již bylo počato. Z toho je patrné, že nezbytným předpokladem je prokázání těhotenství matky. Naproti tomu § 415 ZŘS o možnosti prohlášení k nenarozenému dítěti mlčí, bude tedy na místě *de lege ferenda* sjednotit hmotněprávní úpravu s procením, aby nevznikaly nejasnosti.¹¹²

I když se nejedná o klasické řízení ve věci samé a soud v něm nevydává žádné meritorní rozhodnutí, z § 422 věty druhé vyplývá, že zákonodárce i činnost soudu podle § 415 považuje za řízení.

Řízení se zahajuje společným návrhem matky a muže, který tvrdí, že je otcem dítěte. Nicméně může být zahájeno i soudem bez návrhu,¹¹³ což bude zpravidla tehdy, jestliže návrh na zahájení řízení nebude v přiměřené době od narození dítěte podán a soud bude mít informaci, získanou například od orgánu péče o dítě, kterého muže matka považuje za otce dítěte.¹¹⁴ Judikatura považuje za přiměřenou dobu 1 rok od narození dítěte.¹¹⁵

Soud v řízení předvolá k výsledku matku a muže, kterého matka označuje za otce, resp. muže, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, a dojde-li k souhlasnému prohlášení rodičů o otcovství, soud souhlasné prohlášení zaprotokoluje a obeznámí příslušný matriční úřad, který vede knihu narození se zápisem dítěte. Prohlášení je možno učinit jak v rámci výsledku, tak pouhým odkazem na existující písemné vyhotovení prohlášení. Matriční úřad je oznámením vázán.¹¹⁶ Z výše popsaného je patrné, že řízení dle § 415 ZŘS je pouze zákonný postup, při kterém dochází k určení otcovství, nikoli řízení ve formálním slova smyslu, které vede k meritornímu rozhodnutí ve věci.¹¹⁷ Smyslem a účelem řízení je tedy vyslechnout účastníky řízení a posoudit jejich souhlasné prohlášení, resp. zda k určení otcovství souhlasným prohlášením došlo nebo nedošlo. Přítomnost účastníků na výsledku lze sice vynutit pořádkovými opatřeními podle OSŘ,¹¹⁸ nelze však je k souhlasnému prohlášení nikterak nutit, odmítne-li účastník v rámci výsledku otcovství vyjádřit, řízení se končí.¹¹⁹ Lze tedy vynutit účastníkovu účast na řízení, nikoli souhlasné prohlášení. Toto však lze učinit pouze v rámci výsledku, nelze své nesouhlasné vyjádření prezentovat tak, že účastník se na výsledek odmítá

¹¹² k tomu shodně Svoboda, SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 40

¹¹³ viz § 13 odst. 1 ZŘS

¹¹⁴ LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 776

¹¹⁵ viz Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 7. 1968, sp. zn. 5 Co 275/68

¹¹⁶ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 48

¹¹⁷ tomu napovídá i zařazení určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů v OSŘ, ve znění účinném do 31. 12. 2013, do části upravující činnost soudu před zahájením řízení (konkrétně § 73 OSŘ)

¹¹⁸ zejména pořádková pokuta

¹¹⁹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 49

dostavit, jak by se účastníkovi mohlo na první pohled jevit. Je nutno podotknout, že ZŘS v § 422 postupy podle § 415 a § 416 za *řízení* označuje.

Pro určení otcovství není nutné, aby prohlášení rodičů bylo učiněno u soudu ve stejný den, ale k určení otcovství dojde tehdy, jakmile k prohlášení jednoho účastníka přistoupí souhlasné prohlášení druhého a oběma prohlášeními je za otce označen tentýž muž.¹²⁰

V případě, že nedojde k určení otcovství souhlasným prohlášením a matka v přiměřené lhůtě (k tomu viz výše) nepodá návrh na určení otcovství, má soud v dispozici jmenování opatrovníka dítěti pro účely určení otcovství, který je oprávněn podat návrh na řízení o určení otcovství a dítě v tomto řízení zastupoval.

4.1.2 Určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné

Zvláštní řízení upravené v § 416 ZŘS navazuje na hmotněprávní úpravu § 777 OZ. Jde o nový institut, který vede ke zjednodušení postupu, kdy právní otec dítěte je přesvědčen, že není otcem biologickým, a současně je znám biologický otec¹²¹ s vůlí stát se i otcem právním, a matka dítěte s konverzí souhlasí.

Po splnění podmínek popsanych v kapitole o konverzi první domněnky v druhou dochází v řízení, které dle dikce § 777 odst. 2 OZ může být vedeno pouze před soudem, ke zhojení vadného právního otcovství nastoleného první domněnkou otcovství. Zde konkrétně dochází k vyvrácení právního otcovství manžela matky a následného nastoupení souhlasně prohlašujícího muže do právního otcovství manžela matky, které bylo zrušeno.¹²²

Jako hlavní důvod zakotvení nové právní úpravy (jak již bylo zmíněno v kapitole o konverzi první domněnky ve druhou) obsažené v ustanovení § 777 OZ ve spojení s § 416 ZŘS je snaha zákonodárce zefektivnit řešení situací, kdy o otcovství dítěte není veden žádný spor. Je tedy namístě poskytnout jednoduché a efektivní řešení situace, jejíž výsledek je předem daný a ku prospěchu všech stran, lépe řečeno matky, otce, muže, který o sobě ví, že není otcem, a v neposlední řadě i dítěte.

Smyslem a účelem řízení dle § 416 ZŘS je podobně jako v řízení podle § 415 ZŘS vyslechnutí účastníků řízení¹²³. Pokud jsou prohlášení účastníků shodná nebo ne, zaprotokoluje soud daná prohlášení. V případě, že jsou prohlášení shodná, soud informuje matriční úřad, který vede knihu narození, v níž je dítě zapsáno, o změně otce dítěte.

¹²⁰ LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 776

¹²¹ lépe řečeno muž, který se k dítěti jako biologický otec hodlá přihlásit

¹²² SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 46

¹²³ manžel nebo bývalý manžel, muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte a matka dítěte

K problémům aplikace nového řízení se vyjádřila Šínová, která vytýká zejména „*komplikace na některých matricních úřadech, které otcovství bývalého manžela matky nastoupivše na základě první domněnky odmítají na základě protokolu vymazat a po vzoru staré právní úpravy se dožadují rozsudku o popření otcovství.*“¹²⁴ Nicméně v této souvislosti lze hovořit spíše o pouhé odmítání aplikace nové úpravy, která na danou problematiku doléhá. Jako další problém se jeví otázka „*Nová procesní úprava...je dána nespornou povahou řízení. In concreto je okruh účastníků dán definicí dle § 6 odst. 2 z. ř. s., tj. účastníky řízení ve věcech určení a popření rodičovství jsou navrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje. Okruh účastníků pro řízení o určení a popření rodičovství pak vychází z ustanovení § 420 z. ř. s., a účastníky jsou žena, která dítě porodila, dítě, a muž, který o sobě tvrdí nebo o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte (domnělý otec) nebo muž, jehož otcovství má být popřeno. Ustanovení o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů dle § 415 a § 416 z. ř. s. jsou systematicky předsunuta řízení o určení a popření rodičovství (ustanovení § 417 a násl. z. ř. s.). Je však skutečně možné se domnívat, že tímto předsunutím, tedy systematickou zákona, má být definice účastníků řízení vyloučena? Jak má být potom okruh účastníků řízení určen?*“¹²⁵ Zde je na místě poznamenat, že „*předsunutá řízení*“ jsou svojí povahou odlišná, a i díky zákona připouští aplikaci ustanovení § 417 an. ZŘS jen výslovně. To podporuje i § 422 ZŘS, který „*předsunutá řízení*“ nemeritorní povahy ze své působnosti vylučuje. Shodně k píše i Svoboda¹²⁶, který tvrdí, že ustanovení § 420 ZŘS se aplikuje pouze na meritorní řízení, tedy na řízení podle § 417 ZŘS až § 422 ZŘS.

4.1.3 Určení otcovství soudem

Aplikace třetí domněnky lze pouze soudní cestou v řízení zahájeného na návrh,¹²⁷ který může podat dle § 783 odst. 1 OZ matka dítěte, dítě samotné a muž, který tvrdí, že je otcem. Právě domnělému otci byla aktivní legitimace přiznána na základě judikatury ESLP¹²⁸ k čl. 8 EÚLP, kde označil nemožnost muže domáhat se určení otcovství proti vůli matky za účelem zamezení osvojení dítěte jiným mužem jako porušení práva na rodinný život garantovaný právě čl. 8 EÚLP. Jako nešťastné řešení stávající právní úpravy lze označit skutečnost, kdy matka dítěte souhlasně prohlásí s jiným mužem otcovství podle druhé domněnky, což zapříčiní, že domnělý otec, který má zájem na určení otcovství soudem na základě třetí domněnky svoji aktivní legitimaci ztrácí.¹²⁹ *De lege ferenda* by bylo efektivnější aktivní legitimaci putativnímu otci ponechat a zamezit tak možnosti, kdy matka

¹²⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. *K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014* [online] www.bulletin-advokacie.cz, 21. ledna 2015 [cit. 5. května 2017]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-nekterym-novinkam-v-pravni-uprave-urcovani-a-popirani-rodicovstvi-po-1-1-2014?browser=mobi>>.

¹²⁵ tamtéž

¹²⁶ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 49

¹²⁷ výjimkou je zahájení řízení *ex officio* v případě zdanlivosti manželství otce a matky dítěte dle § 418 ZŘS

¹²⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva zde 26.5. 1994, stížnost č. 16969/90, Keegan versus Irsko

¹²⁹ k tomu více SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 51

dítě svévolně souhlasně prohlásí otcovství s mužem, který není biologickým ani sociálním otcem, za účelem ať již právě zabránění putativnímu otci stát se otcem právním, nebo např. získání státního občanství. „Dočasnosti“ aktivní legitimace se putativní otec vyhne, pokud podá návrh na zahájení řízení o určení otcovství soudem před nabytím účinnosti určení otcovství souhlasným prohlášením. Jde o nástroj k zabránění snah matky zamezit již zahájené řízení a vyloučit možnost putativního otce stát se i otcem právním.¹³⁰ Nabízí možnost obrany putativního otce tím, že pokud se dozví o snahách matky a jiného muže určit otcovství pomocí druhé domněnky¹³¹, (může) zahájit řízení o určení otcovství soudem, a tím zamezit možné souhlasné prohlášení.

Naproti tomu aktivní legitimaci muž, který tvrdí, že je otcem, neztrácí v případě, že dítě, ke kterému by se otcovství určovalo, bylo osvojeno. K tomu se vyjádřil i Nejvyšší soud¹³² „Muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, neztrácí právní mocí rozsudku soudu o osvojení dítěte jinou osobou aktivní legitimaci domáhat se určení svého otcovství, ledaže by šlo o osvojení nezrušitelné. Bude-li jeho otcovství určeno, soud nemůže rozhodnout – v případě trvajících účinků osvojení - o úpravě výchovy a výživy nezletilého dítěte.“

Meritum řízení o učení otcovství podle třetí domněnky leží na důkazu soulože otce a matky dítěte v kritické době¹³³. Hmotněprávní úprava sice v § 783 odst. 2 OZ sice nabízí ještě možnost prokázání závažných okolností k vyloučení otcovství, ale jak již bylo poznamenáno výše, vzhledem k téměř 100% spolehlivosti expertize DNA¹³⁴ je prokazování závažných okolností překonané a *de lege ferenda* vhodné z úpravy vymazat. Dokazování je dle § 20 odst. 1 ZŘS ovládáno zásadou vyšetřovací¹³⁵. V praxi jsou nejběžnějšími důkazními prostředky znalecké posudky, které dokáží vyloučit otcovství s téměř 100% jistotou.¹³⁶ V praxi se nejčastěji využívají znalecké posudky z oborů:

- hematologie – krevní zkoušky se provádějí vyšetřením skupinových systémů červených krvinek anebo vyšetřením HLA skupinových typů bílých krvinek. Pokud výsledek krevní zkoušky označeného otce vyloučí, je třeba provést revizní znalecký posudek;
- gynekologie – půjde o zjištění, ve kterém týdnu těhotenství se dítě narodilo;
- lidská genetika (antropologie, dědičně biologická zkouška) - půjde o srovnávání tělesných znaků účastníků; tato zkouška je méně průkazná. Naproti tomu metoda

¹³⁰ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 51

¹³¹ Což v praxi bude asi nepravděpodobné, ale zase není vyloučeno, že za předpokladu shody okolností, z nichž jedna je i znalost této úpravy, se putativní otec ze svého okolí dozví o podobných snahách matky.

¹³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 4795/2010

¹³³ období, od kterého neprošlo do narození dítěte méně než 160 a více než 300 dnů

¹³⁴ PLECITÝ, Vladimír, SKŘEJPEK, Michal, SALAČ, Josef, ŠÍMA, Alexandr. *Základy rodinného práva*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, 66 s.

¹³⁵ soud je povinen zjišťovat všechny rozhodné skutečnosti bez omezení návrhy účastníků

¹³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 148

profilování DNA, spočívající ve srovnání dědičných znaků dítěte, matky a označeného otce v lidské DNA, je dnes metodou nejspolehlivější;¹³⁷

- sexuologie – půjde o zjištění, zda muž označený za otce je schopen zplodit dítě, to dopadá na případy, kdy muž tvrdí, že je neplodný.¹³⁸

Znalecké posudky však nejsou obligatorními důkazními prostředky, což kritizovala např. Winterová¹³⁹. Lze souhlasit se Šínovou, „je proto možné, že znalecké dokazování ani nebude třeba, pokud např. soud zjistí, že k souloži nedošlo. Uložit soudu povinnost i v takových případech tento důkazní prostředek provést, by mohlo vést k nadbytečnému zvyšování nákladů řízení.“¹⁴⁰ Pokud soud zjistí, že k souloži došlo, či nedošlo např. v rámci výpovědi účastníků řízení, je již znalecké dokazování zbytečné.

Účastenství v řízení upravuje § 420 ZŘS, který vymezuje rozsah účastníků na ženu, která dítě zplodila, dítě a muž, který o sobě tvrdí, nebo o kterém je tvrzeno, že dítě zplodil. Za zmínku stojí formulace účastníků řízení, kdy ZŘS záměrně neuvádí *otce a matku dítěte*, což bylo učiněno záměrně za účelem posílení biologického rodičovství.¹⁴¹

Důležitá je i úprava, který zahrnuje postup v případě smrti potenciálního otce. Jak již bylo zmíněno, meritum řízení obsahuje zájem dítěte na vypořádání jeho poměrů, což trvá i přes smrt potenciálního otce. Proto smrt potenciálního otce není překážkou pro zahájení řízení o určení otcovství soudem.¹⁴²

Průběh nesporného řízení je veden v duchu vyšetřovací zásady, zásady materiální pravdy a v odvolacím řízení zásadou úplné apelace. Pokud v průběhu řízení dojde k souhlasnému prohlášení rodičů, bude řízení zastaveno.¹⁴³

Za zmínku jistě stojí aplikace § 422 ZŘS, který umožňuje spojení řízení o určení otcovství s řízením o péči o nezletilé dítě a o výživě tohoto dítěte. Podle nové úpravy je účastníkem v řízení i dítě, což je odrazem skutečnosti, že i dítě, jež je předmětem řízení, má možnost být rovnocenným účastníkem se stejnými právy jako mají otec a matka, jako účastníci v řízení.¹⁴⁴

¹³⁷ k tomu viz např. SIEGLOVÁ, Zuzana, LOUDOVÁ, Milada, BRDIČKA, Radim. Průkaz biologického otcovství včera a dnes. *Právní praxe*, 1997, č. 5, s. 15-21

¹³⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 561

¹³⁹ viz WINTEROVÁ, Alena, K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, roč. X., č. 23-24, s. 839

¹⁴⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ. Marek, a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 132

¹⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ. Marek, a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 131

¹⁴² SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 57

¹⁴³ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 52

¹⁴⁴ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 60

4.2 Prominutí zmeškání popěrné lhůty

Za účinnosti předchozí právní úpravy¹⁴⁵ bylo oprávnění podat přípustný návrh na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty čistě v rukou nejvyššího státního zástupce. Tento návrh měl nejvyšší státní zástupce podat pouze tehdy, pokud právní otec dítěte nemohl být otcem dítěte, popření bylo ve zřejmém zájmu dítěte a v souladu s ustanoveními zaručujícími základní lidská práva¹⁴⁶. Účelem ustanovení měla být ochrana před obchodem s dětmi, nicméně jeho využitelnost v praxi byla sporná a kritizována, stejně tak výklad rozdílné terminologie zájem dítěte a zřejmý zájem dítěte. V důsledku neudržitelnosti této koncepce, kritizované nejen judikaturou Ústavního soudu, ale i širokou odbornou a laickou veřejností, došlo k další novele zákona o rodině¹⁴⁷. Zásadní změna spočívala v nahrazení „možnosti“ termínem vyjadřujícím „povinnost“, pokud jsou splněny zákonné podmínky dikcí, a to „*Vyžaduje-li to zájem dítěte, podá nejvyšší státní zástupce návrh na popření otcovství vůči otci, matce a dítěti, pokud lhůta stanovená pro popření otcovství některému z rodičů uplynula.*“^{148,149}

Nový procesní úprava obsažená v § 425 ZŘS¹⁵⁰ ve spojení s novou hmotněprávní úpravou v § 792 OZ¹⁵¹ představuje vítané doplnění systému regulace zákonného určování a popírání otcovství a zakotvuje daným institutem určitou pojistku spočívající v poskytnutí práva podat při splnění stanovených podmínek návrh na popření otcovství i v případě, kdy již popěrná lhůta uplynula.¹⁵² Z důvodové zprávy k novému procesnímu předpisu se podává, že zákon „*zpřesňuje podmínky, za nichž soud může prominout zmeškání popěrné lhůty. Jestliže je návrh na popření otcovství podán po uplynutí lhůty stanovené novým občanským zákoníkem, soud může, jestliže je to v zájmu dítěte a veřejného pořádku, i bez návrhu prominout zmeškání popěrné lhůty*“¹⁵³. „*Zpřesnění*“ pramení právě ze stanovení, že o prominutí zmeškání lhůty lze rozhodnout i bez návrhu, byť je řízení o popření otcovství zásadně věcí návrhovou. Nicméně příhodnější se jeví názor kolektivu autorů obsažen v komentáři k § 792 OZ,¹⁵⁴ *že aby mohl soud o prominutí lhůty rozhodnout, musí být návrh na popření otcovství oprávněnou osobou podán. Lze dovodit, že o prominutí zmeškání lhůty bude soud rozhodovat jako o otázce předběžné.* Podání návrhu tedy musí být

¹⁴⁵ ZOR

¹⁴⁶ § 62a ZOR

¹⁴⁷ zákonem č. 84/2012 Sb.

¹⁴⁸ viz § 62 odst. 1 ZOR

¹⁴⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 590

¹⁵⁰ (1) Byl-li návrh na popření otcovství podán po uplynutí popěrné lhůty, soud může do 4 měsíců od podání návrhu zmeškání lhůty prominout, vyžaduje-li to zájem dítěte a veřejný pořádek. K rozhodnutí nařídí soud jednání, je-li to třeba. (2) Po právní moci rozhodnutí o návrhu na prominutí zmeškání lhůty nařídí soud jednání. Rozhoduje-li o zamítnutí návrhu z důvodu podání po uplynutí popěrné lhůty, není třeba jednání nařizovat.

¹⁵¹ Je-li návrh na popření otcovství podán po uplynutí popěrné lhůty, může soud rozhodnout, že zmeškání lhůty promíjí, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek.

¹⁵² ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: *K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice.* In: Košické dni súkromného práva 1. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, s. 559

¹⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

¹⁵⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 590

učiněno. Naproti tomu Svoboda připouští, že ve výjimečných situacích je možné zahájit řízení o prominutí zmeškání lhůty i z moci úřední na základě § 793 OZ s ohledem na předchozí judikaturu Ústavní soud, která nepovažuje domněnky určování otcovství za dostatečnou shodu biologického a právního otcovství.¹⁵⁵ Z důvodové zprávy k OZ se podává, že soud „nejprve posoudí všechny okolnosti rozhodné pro připuštění návrhu na popření otcovství po uplynutí lhůty a v případě jeho připuštění rozhodne o zachování či popření otcovství v soudním řízení s ohledem na zájem dítěte a veřejný pořádek“¹⁵⁶. Soud bude rozhodovat usnesením, proti kterému je odvolání přípustné.

Jak již bylo popsáno výše, nová úprava dopadá na případy, kdy popěrná lhůta již uplynula, ale existují důvody, pro které se některý z rodičů domáhá zrušení statusového poměru k dítěti. Je založena výlučná pravomoc soudu rozhodovat o prominutí lhůty a výlučném oprávnění rodičů, resp. aktivní legitimaci otce nebo matky dítěte k podání návrhu na popření otcovství i po uplynutí zákonné lhůty. Nová koncepce tak odstupuje od ingerence nejvyššího státního zástupce, dle důvodové zprávy¹⁵⁷ z důvodu, že se jedná o statusovou věc.

Soud se prvně zabývá naplněním podmínek pro prominutí zmeškání popěrné lhůty. První z podmínek je zájem dítěte a druhou veřejný zájem, tyto musí být splněny kumulativně. K pojmům „zájem dítěte“ a „veřejný pořádek“ tomu viz podkapitoly 3.5 a 3.6.

O prominutí lhůty soud rozhoduje z úřední povinnosti, není tedy nezbytné, aby navrhovatel výslovně o prominutí požádal. Povinností navrhovatele je vylíčení důvodů, pro které je návrh podán opožděně. Jako příklad lze uvést skutečnost, že navrhovatel se o rozhodných skutečnostech zakládající jeho důvodnou pochybnost o biologickém otcovství právního otce, dozvěděl až po uplynutí lhůty.¹⁵⁸ Absence vylíčení důvodů sama o sobě není vadou návrhu, navrhovatel musí návrh o důvody doplnit v přiměřené lhůtě stanovené soudem, v opačném případě soud zmeškání lhůty nepromine, o takovém důsledku musí být navrhovatel soudem poučen. Pokud by soud návrh zamítl, nebyl by to procesně správný postup. Soud v takovém případě procesně správně rozhodne tak, že zmeškání nepromíjí.¹⁵⁹

Pro rozhodování o prominutí zmeškání je stěžejní zájem dítěte na zachování existujícího stavu, daná okolnost se musí posuzovat vždy konkrétně a subjektivně, protože mohou nastat situace, kdy bude v zájmu dítěte otcovství popřít, protože aktuální vztah dítěte s právním otcem buď vůbec není nebo existuje pouze v podstatně nižším měřítku než s jiným mužem, ať již

¹⁵⁵ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 68

¹⁵⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, s. 345

¹⁵⁷ tamtéž

¹⁵⁸ Blíže k např. Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 24. 2. 2006, stížnost č. 74826/01, Shofman proti Rusku.

¹⁵⁹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 69

biologickým nebo sociálním, ideálně v jedné osobě, kterému brání soulad všech forem otcovství¹⁶⁰ pouze právní otcovství jiného muže. Další situace může spočívat v existenci velmi pozitivního vztahu dítěte s mužem, který sice není biologickým otcem, ale otcem sociálním a právním, a dítě jej považuje za svého „pravého otce“. Jak již bylo popsáno výše, účelem řízení o popření otcovství je zejména ochrana zájmů dítěte, jelikož se jedná o velmi invazivní zásah do dlouhodobých rodinných vztahů. Je tedy na místě chránit zájem právního otce na popření otcovství v daleko nižší míře, než je tomu tak při řízení o popření otcovství zahájeného včas.¹⁶¹

Soud o prominutí zmeškání lhůty rozhoduje usnesením, vůči němuž je odvolání přípustné¹⁶². V případě, kdy soud zmeškání nepromine, nejsou splněny podmínky pro rozhodnutí o popření otcovství. Soud návrh zamítne¹⁶³ rozsudkem¹⁶⁴, který je nutné veřejně vyhlásit¹⁶⁵. K vyhlášení rozsudku však není nezbytné nařizovat jednání a předvolávat účastníky, neboť k vyhlášení dochází bez jednání.¹⁶⁶ Jednání se však obligatorně nařizuje v případě nutnosti prokázání skutečností tvrzených navrhovatelem, zde je nutné naříditi dokazování, jako stěžejné důkazní prostředek lze označit výslech svědků, což budou většinou dítě, matka a popřípadě i nejbližší okruh příbuzných.¹⁶⁷

Zákon v § 425 odst. 1 ZŘS stanovuje lhůtu pro rozhodnutí soudu ve věci v délce 4 měsíců. Tato lhůta je pořádková a její nedodržení se nespojuje s žádnými právními následky. V případě výrazně delšího překročení lze podat stížnost pro průtahy řízení dle § 164 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.¹⁶⁸

Není na místě zastávat názor, že rozhodnutí soudu o prominutí lhůty vytváří překážku *rei indicatae*, naopak se lze plně ztotožnit s názorem Svobody, který má za to, že: „(...)usnesení o prominutí lhůty je rozhodnutím výhradně procesní povahy, které ze své procesní podstaty nemůže vytvářet překážku věci rozhodnuté...Dalším důvodem je fakt, že řízení o popření otcovství je nesporným řízením, které se nedělí do fází a v němž je třeba důsledně aplikovat princip tzv. arbitrárního pořádku (§ 20 odst. 1, § 21, § 28 z. ř. s.). Soud tedy může (a musí) před vynesením rozsudku opětovně zvážit a v rozsudku odůvodnit, proč podle jeho názoru je případně na místě, aby bylo návrhu na popření otcovství vyhověno navzdory skutečnosti, že návrh byl podán po lhůtě.“¹⁶⁹

¹⁶⁰ tento soulad je primárně chráněn veřejným pořádkem

¹⁶¹ K tomu shodně SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014. s. 70

¹⁶² nejedná se o řízení ve věci samé, viz § 423 ZŘS

¹⁶³ § 425 odst. 2 věta druhá ZŘS

¹⁶⁴ § 423 ZŘS

¹⁶⁵ § 156 odst. 1 OSŘ

¹⁶⁶ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 71

¹⁶⁷ tamtéž

¹⁶⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: *K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice*. In: Košické dni súkromného práva 1. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016.. s. 563

¹⁶⁹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 73

Jako další úskalí nové právní úpravy se jeví otázka přípustnosti dovolání proti usnesení o prominutí zmeškání popěrné lhůty. § 30 odst. 1 ZŘS¹⁷⁰ obsahuje negativní vymezení rozhodnutí, proti kterým není dovolání přípustné, s pozitivním výčtem těch rozhodnutí, proti kterým je dovolání přípustné, včetně rozsudku o popření rodičovství. Jazykovým výkladem lze dovodit, že proti výše zmíněnému usnesení není dovolání přípustné. Přičemž, jak již bylo popsáno výše, předmětné rozhodnutí má velmi významné následky v dlouhodobých rodinných vazbách. Je proto na místě vztáhnout přezkum usnesení o prominutí zmeškání popěrné lhůty Nejvyšším soudem v rámci dovolání proti konečnému rozhodnutí o popření otcovství a na základě § 243e odst. 2 poslední věta OSŘ, zruší i předmětné usnesení o prominutí zmeškání popěrné lhůty, jakožto závislého rozhodnutí na rozsudku podléhajícího přezkumu. Stejný názor zastává i Šínová a Malá.¹⁷¹ Naopak není na místě v zákoně výslovně zakotvit přípustnost dovolání proti předmětnému usnesení, což by vedlo k přílišné kazuistice a viděno optikou tohoto postupu by se následně jevilo jako vhodné začlenit do pozitivního výčtu i další závislé rozhodnutí, které samy o sobě mohou být předmětem přezkumu Nejvyššího soudu výše zmíněným postupem.

V případě, že soud promine zmeškání popěrné lhůty, pokračuje v rozhodování o samotném popření otcovství v intencích obecné úpravy o popírání otcovství tak, jako by byl návrh podán včas. K popírání otcovství viz kapitola 3.

4.3 Zahájení řízení o popření otcovství z moci úřední

Zahájení řízení o popření otcovství z moci úřední patří k dalším novinkám, které přinesla nová úprava. Její hmotněprávní regulace je obsažena v § 793 OZ a je blíže rozebrána v kapitole 3.4. Na hmotněprávní úpravu navazuje procesněprávní úprava obsažená v § 417 an. ZŘS, kde je upraveno řízení o popření otcovství.

Soud může řízení o popření otcovství zahájit buď na podnět, který je mu doručen, nebo i bez podnětu ze své vlastní úřední činnosti. Již na první pohled je patrné, že soud bude *ex officio* zahajovat řízení z drtivé většiny na podnět třetí osoby. Zde se jeví největší pozitivum nového institutu. Podnět soudu může dát kdokoli. Otevírá se prostor pro osoby, které nejsou zahrnuty do okruhu aktivně legitimovaných pro podání návrhu na popření otcovství. V úvahu přichází například biologický otec, který chce dosáhnout i právního otcovství k dítěti, ale brání mu již dříve určené otcovství jiného muže, které bylo založeno souhlasným prohlášením matky dítěte s tímto mužem za účelem např. zamezit biologickému otci stát se otcem právním ze strany matky nebo i obcházení

¹⁷⁰ Dovolání není přípustné proti rozhodnutí podle hlavy páté části druhé tohoto zákona, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zřazení rodičovské odpovědnosti, pozastavení nebo omezení jejího výkonu, o určení nebo popření rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení.

¹⁷¹ k tomu shodně ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: *K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice*. In: Košické dni súkromného práva 1. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016. s. 563

ustanovení o osvojení.¹⁷² Nic nebrání ani tomu, aby podnět podala i jiná osoba než putativní otec, např. příbuzní nebo i další osoba blízká. Daný institut výrazně posiluje postavení biologického otce, který právě podnětem adresovaným soudu může efektivněji hájit a uplatňovat své práva. Zde je na místě zmínit korektiv, který představuje zřejmý zájem dítěte spočívající např. v zachování dosavadních rodinných vztahů odvíjejících se od skutečného sociálního vztahu dítěte k muži, který je v „*jeho očích ten správný otec*“.

Soud zahájí řízení o popření otcovství *ex officio* usnesením, proti kterému dle § 13 odst. 3 ZŘS není odvolání přípustné, shledá-li, že to vyžaduje zřejmý zájem dítěte, a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva¹⁷³ a zároveň k určení otcovství došlo na základě souhlasného prohlášení obou právních rodičů, ale právní otec zapsaný v matrice nemůže být otcem dítěte.¹⁷⁴ K zahájení řízení plně postačí, aby se výše popsané skutečnosti jevíly jako možné. Řízení je toliko ovládáno zásadou vyšetřovací a soud je povinen zjistit skutkový stav z vlastní iniciativy.¹⁷⁵

Okruh účastníků řízení spočívá v matce, právním otci zapsaném v matrice na základě souhlasného prohlášení a dítěti, které je zastoupeno kolizním opatrovníkem jmenovaný soudem.

Řízení dále probíhá v režimu popírání otcovství určeného souhlasným prohlášením.¹⁷⁶

¹⁷² SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 73

¹⁷³ k výkladu pojmů viz kapitola 3.4

¹⁷⁴ § 793

SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 74

¹⁷⁶ k tomu viz kapitola 3.4

Závěr

Diplomová práce zpracovává aktuální vývoj institutu otcovství a jeho vybrané novinky či úskalí. Práce nenabízí vyčerpávající exkurzi institutu otcovství jako takového, ale předkládá průřez výběrem institutů a témat, které jsou stěžejní pro pochopení dané problematiky a vývojem právní úpravy pozměněny. Práce v první řadě cílí na právní postavení otce, ať již biologického, právního (matrikového) nebo sociálního. Bližší nastínění postavení dítěte nebo matky není středobodem práce. Právě akcent na poměrování právního, biologického či sociálního otcovství se prolíná celou prací a je tudíž stěžejní pro toto dílo. V ideálním souladu s veřejným pořádkem se právní, biologické a sociální otcovství prolíná v jedné osobě. Avšak vývoj sociální reality má spíše opačný charakter, tedy přibývá rozkolu ve zmíněných druzích otcovství. Právě na řešení úskalí nastolené situace hledá práce odpovědi. Nutno říci, že hlavně z pohledu otce.

Samotný počátek textu sice ještě dané odpovědi nenabízí, je ale nezbytný pro pochopení a vnoření do problematiky otcovství. Nabízí velmi stručný historický exkurz a osvětlení stěžejních pojmů dané problematiky. V další části práce plynule navazuje na aktuální nastavení mechanismu určování otcovství, díky kterému se lapidárně řečeno optikou právního řádu z muže stává otec, s myšlenkami, jak by se dále mohlo do budoucna určování otcovství vyvíjet, tedy myšlenky *de lege ferenda*. Práce dále pokračuje vylíčením možností zvrátit nesprávně určené otcovství k dítěti skrze popření otcovství, kde je věnována zvýšená pozornost na nově upravené instituty posilující postavení zejména biologických otců. Závěr práce je věnován procesním souvislostem, jak určování otcovství, tak jeho popírání, neboť rekonstrukce soukromého práva přemístila procesní úpravu do zcela nového zákona,¹⁷⁷ což změnilo veskrze povahu řízení na nesporné. Tuto změnu lze hodnotit jedinečně kladně.

Práce kloubí výklad právní úpravy platné pro Českou republiku s rozhodovací praxí ESLP. Lze uzavřít, že aktuální právní úprava při své rekonstrukci se do velké míry inspiruje právě judikaturou ESLP a naplňuje snahu přibližovat úpravu institutu otcovství k právním řádům států Evropské unie, zejména Rakousku a Německu, se kterými Českou republiku spojuje společný právní vývoj a minimalizuje tak odklon, který byl do českého právního řádu včleněn na základě politické snahy o socialistickou společnost.

Jako největší přínos práce považuje začlenění nových institutů prominutí zmeškání popěrné lhůty a možnost popřít otcovství soudem i bez návrhu. Tyto novinky reflektují neefektivnost předchozí úpravy a výrazně posilují postavení biologického otce. Dále práce polemizuje nad zachováním tradičního určování otcovství na základě domněnek, když díky vědecko-technickému pokroku lze biologické otcovství určit téměř najisto. Nicméně práce zmiňuje i úskalí možného

¹⁷⁷ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

určování otcovství jen na základě testů. S tím koresponduje i v práci zmíněné možné zneužívání souhlasného prohlášení, které je středobodem druhé domněnky určování otcovství.

Práce dále pozitivně hodnotí zakotvení konverze první domněnky ve druhou, což je velmi výrazný posun v efektivnosti sjednocení biologického a právního otcovství, reagující na faktickou realitu vývoje společenských vztahů.

Je tedy patrné, že institut otcovství se proměňuje a reaguje na sociální vývoj společnosti a práce daný vývoj hodnotí veskrze kladně. Rekodifikací bylo posíleno postavení jak biologického otce, který není otcem právním, tak i právního otce, který není otcem biologickým, a chce svůj nesprávně určený statusový poměr k dítěti zvrátit.

Nutno poznamenat, že aktuální situace tak, jak ji právní rámec upravuje, není úplně optimální, a zejména okruh aktivně legitimovaných osob pro podání návrhu¹⁷⁸ na popření otcovství se do budoucna musí rozšířit taky o putativního otce a v nejlepším případě i o samotné dítě, vůči kterému se otcovství popírá.

Jak již bylo popsáno výše, práce cílí na zmapování aktuálních otázek otcovství, nikoli na komplexní popsání institutu otcovství. Dopadá na situace, kdy se střetává biologické, právní a sociální otcovství, kdy tyto formy otcovství stojí proti sobě a na možná řešení, postupy a úskalí této citlivé problematiky.

¹⁷⁸ Dříve žaloby, zde je patrný posun díky rekodifikaci ze sporného řízení na řízení nesporné, které práce vyhodnotila jako vhodnější.

Seznam použitých zdrojů

Legislativní akty

- Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13.
- Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 6/2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1993 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 91/1998 Sb.
- Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.
- Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějšího ústavního zákona.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 84/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 10. 10. 2006, stížnost č. 10699/05, Paulík proti Slovensku.
- Evropský soud pro lidská práva: rozsudek ze dne 14. ledna 2016, stížnost č. 30955/12 Mandet proti Francii
- Evropský soud pro lidská práva: rozsudek ze dne 16. června 2011, stížnost č. 19535/08, Pascaud proti Francii
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 19. 10. 1999, stížnost č. 34308/96, Yildirim proti Rakousku
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 24. 2. 2006, stížnost č. 74826/01, Shofman proti Rusku
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne zde 26. 5. 1994, stížnost č. 16969/90, Keegan versus Irsko

- Evropský soud pro lidská práva: rozsudek ze dne 26. 6. 2016, stížnost č. 65192/11, Mennesson proti Francii
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 27. 10. 1994, stížnost č. 18535/91, Kroon v. Nizozemsko
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II.ÚS 3122/16
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II ÚS 2964/12
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 4795/2010

Odborné publikace

- ELIÁŠ, Karel. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, 1119 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, 366 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, 1380 s.
- KADLECOVÁ, Marta a kol. *Vývoj českého soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2004, 213 s.
- MELZER, Filip. TĚGL, Petr a kol. *Velký komentář. Občanský zákoník. I. díl § 1-117*. 1. vyd. Praha : Leges, 2014, s. 720
- PLECITÝ, Vladimír, SKŘEJPEK, Michal, SALAČ, Josef, ŠÍMA, Alexandr. *Základy rodinného práva*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, 140 s.
- RADVANOVÁ, Senta. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2015, 216 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I*. 1. vyd. Praha, 1935, 1192 s.
- SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2014, 244 s.
- SVOBODA, Karel. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 1054 s.

- ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek, In ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek, a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vyd. Praha : Leges, 2013, 304 s.
- WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2015, 236 s.

Odborná periodika

- CHALUPA, Luboš. Obsolence popření otcovství manželem matky. *Aplikace práva*, 2013, roč. 1, č. 1, s. 6 – 8.
- SIEGLOVÁ, Zuzana, LOUDOVÁ, Monika, BRDIČKA, Radim. Průkaz biologického otcovství včera a dnes. *Právní praxe*, 1997, č. 5, s. 15-21
- WINTEROVÁ, Alena, K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, roč. X., č. 23-24, s. 839

Internetové zdroje

- Autor neznámý. *Kontinuita rodinného práva se současným stavem* [online]. Nový občanský zákoník, neznámo kdy, [cit. 18. května 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/rodinne-pravo/koncepcni-zmeny.html>>
- KRÁLÍČKOVÁ, Zuzana. *Práva putativního otce aneb být či nebýt* [online]. law.muni.cz [cit. 21. dubna 2017]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/KralickovaZdenka.pdf>.
- ŠÍNOVÁ, Renáta. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014 [online] www.bulletin-advokacie.cz, 21.01 ledna. 2015 [cit. 5. května 2017]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-nekterym-novinkam-v-pravni-uprave-urcovani-a-popirani-rodicovstvi-po-1-1-2014?browser=mobi>>.

Sborníky

- ŠÍNOVÁ, Renára, MALÁ, Jana. K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice. In: VOJČÍK, Peter, FILIČKO, Vladimír, KOROMHÁZ, Peter (ed.) *Košické dni súkromného práva* 1. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016. s. 659

Shrnutí

Diplomová práce zpracovává aktuální nastavení institutu otcovství jak po hmotněprávní, tak i po procesněprávní rovině. Hlavní důraz klade na poměrování biologického, právního a sociálního otcovství ve světle aktuální právní úpravy, tak i judikatury českých soudů a ESLP v souladu s naplňováním základních lidských práv. Diplomová práce se skládá ze čtyř kapitol. První kapitola obsahuje základní historický vývoj a prvotní nástin základních pojmů. Druhá kapitola mapuje problematiku určování otcovství. Třetí kapitola popisuje institut popírání otcovství. Čtvrtá kapitola pevně souvisí s dvěma předcházejícími, kdy navazuje na již popsanou hmotněprávní úpravou, vyložením nové procesněprávní úpravy.

Klíčová slova

biologický otec, domněnky otcovství, otcovství, lhůta pro popření otcovství, popření otcovství, právní otec, sociální otec, souhlasné prohlášení, určení otcovství.

Summary

The diploma thesis deals with the current setting of the paternity institute both on the substantive and the procedural level. The main emphasis is placed on the measurement of biological, legal and social paternity in the light of current legislation, as well as the jurisprudence of the Czech courts and the European Court of Human Rights with respect for the fulfillment of fundamental human rights. The diploma thesis consists of four chapters. The first chapter contains basic historical development and an initial outline of the basic concepts. The second chapter maps the issue of determining fatherhood. The third chapter describes the institute of denial of paternity. The fourth chapter is firmly related to the two previous ones, when it follows on the already described substantive modification, by releasing a new procedural law.

Key words

Biological father, paternity presumptions, paternity, time for denial of paternity, denial of paternity, legal father, social father, affirmation, determination of paternity.